

3

HENRICHI LORITI
Glareani patricij Claronensis
liber de asse, & parti-
bus eius.

*Cum rerum ac vocum Indice lo-
cupletissimo.*

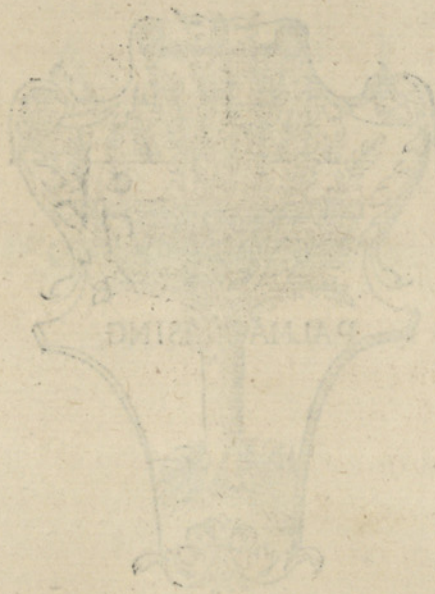

*Cum Caesarea Maiest. gratia & privilegio
in annos quinq.*

B A S I L E A E,
APVD MICH. ISINGRINIVM,
M. D. L.

HENRICH FORTI
Gleichen pateri Claronensis
liber de arte & parte
pur cur.

(Causa de re non iudic. lo.
copulatio.)

Com. de re non iudic. lo.
copulatio.

BASSI
NEB. MICH. ISINGRIMM.
M. D. L.

GENEROSO AC AM

PLISSIMO DOMINO, D. IOANNI GEOR

GIO PAVNGARTNER A PAVNGARTEN, BARONI

in Hohenschwangen & Erbbach, Domino in Kürnberg & Kentzig, in-

uictissimis Cass. CAROLO V. & FERDINANDO &c.

à consilijs, Glareanus S. P. D.

Vm in mentem uenit, generose ac magnifice Domine IOAN. GEORGI, quàm seuerè, quàmq̃ propèmodum minaciter Deus opt. max. q̃ de statera, pondere, ac mensuris humano generi præceperit, mirari sanè necesse est, unde mortalibus hæc animi cæcitas, hæc pertinacia, hic neglectus, ut millesimus quisq̃ nec curam ullam eius rei habeat, nec quid doli ac fraudis ea ex re mortalium generi subinde nascatur, consideratum uelit, cum tamè Hebræus ille legislator Moses, à Deo ipso edoctus, Leuitici xix. cap. de quibusq̃ minimis etiã cauerit. Quippe post multa probè præcepta, post staterã iustam, ac æqua pōdera, quã modij ac sextarij, siue, ut Hebræa habent, Ephî ac Hin, mentionē facit, nimirum illo aridis, hoc liquidis cautū uolens. Transeo alia sacræ scripturæ loca, ut Deuteronomij xxv. caput, Micheæ vj. In Prouerbiorum illo libello Solomon rex Israël paruulum docens, quatuor ut minimū locis admonet, abominabilē rem facere eos qui uariant pondera, uariant mensuras, staterem, sacculi lapides, cum tamen (prò pudor) hodie multi mortales, qui Christiani & esse & dici uelint, eo quæstu deceptorio uiuant. Sed querelæ nūc satis est. Ego quidem cum uiderem multos eximios uiros hodie id argumenti tractasse magnis uoluminibus, summa etiam adhibita tum sermonis, tum rei cura, ex sexcentis autē lectoribus uix tres inuentos, qui rem ipsam aut certò intellectam ab se dicerent, aut lucidè alicui, cum ἀποδείξῃ opus est, cōmonstrare possent, cōtinere me non potui, quin, ut in alijs multis hæctenus elaborauî, etiam huic rei pro uirili opem, quātulam cunq̃ possem, ferrem. Ut quid enim æquè facilè est, quàm dicere (quod Cōmentatorū uulgus identidem in autorum enarratione inculcare solet) quadran tal capit octo cōgios, congius fenos sextarios: sextarius dupondius est, duodenos cōtinens cyathos: cyathus binas pondere habet uncias. Atqui id re ostendere, ac oculis subijcere, hoc opus, hic labor est. Ridere soleo ante Budæi tempora magnos uiros, ut de his ex professo docerēt accinctos, adèò ridiculos se doctis hominibus exhibuisse, ut sit res commiseratione dignissima, quippe de rebus præcipientes, de quibus ne iota quidē intelligerēt. Con-

Epistola

donandū quidem erratū, si uno saltē uerbo ignorantia fateri uoluiſſent: ſed adeò inuerecūdè ac arroganter, uelut arrepta Ariſtarchi uirgula, de ea re præcepta ſcribere, in qua ſis plus quàm *ὄνος πρὸς λύρην*, quis feret? Sic Chriſtophorus Landinus, uir alioqui optimus, in cōmentario ſuper V. Aenid. librū: ſic Perottus in ſuo Cornu: ſic Philippus Beroaldus in Suetoniū: Angelus Politianus in X. epiſt. libro: Georgius Valla in mole illa uoluminū de rebus fugiendis & expetēdis, lib. de Geometria primo ſub finē, ubi tanta turba eſt nominū, & menſurarū, & ponderū, & ſignorū, quorum decimū quodq; ab ipſo nō intellectū puto uerbū, imò ubi omnia corrupta, ac pugnātia pleraq;. Idem accidit in adiectitijs illis ſcholijſ ſuper multa Medicorū opera, hodie recens è græcis in latinū ſermonē uerſa à magnis & eximijs uiris, ſed adeò inter ſe contraria, ut nemo ſe inde expediat. Idem in græcis ſcholijſ ſuper Nican dri Alexipharmaca accidit, ubi tantæ ſunt mendæ, ut ſingularis in iudētia uideri queat, quempiam ea uulgari auſum. Omnia ea & græca & latina cōtuli ſumma diligentia, & ingenti labore, ſed ex eis nihil mihi certi conſtare potuit: imò niſi multa adhibita cura, ipſe mihi pondera multiplicia cōparaſſem, ac res rebus omni niſu reſpondere cōgiffem, planè mihi opera & impenſa periiffet. Nemo tamen, ut uerū fatear, hac in re cōferendus eſt Budæo, grauiſſimi ſtyli, ac magni iudicij uiro, qui, quæ ſemel in manum ſumpſit, ſolidè docet, tum, quæ neſcit, ingenuè ſe neſcire fatetur, ſecus hercle quàm quidā alij omni ætate facere ſolent. Eum nos ſecuti à longe, perpetuò nihilominus in ipſum cōiectis oculis, ſchemata duntaxat adijciētes, quibus ipſius liber caret. Ni enim typi adſint, res ita impedita eſt diuiſionū ſylua, uocabulorū turba, denique ingenti opinionū multiplicitate, ut Lector nō facilè, niſi multo ad hoc deſumpto tum tempore, tum labore, ſeſe expediat: unde & multi abſterrīti, ac longam illam cōmentationem exoſi, nec nō moleſtis illis digreſſionibus, quibus animo ſuo indulſit, offenſi, ipſum opus reliquerunt. Nec caruit Budæus eo nomine reprehendoribus, inter quos & D. Erasmus Rot. fuit præceptor noſter, quemadmodū ex Epiſtolarū farragine (ita enim uolumē illud inſcripſit) luculenter patet. Sanè quantū ad me attinet, uellem equidem ei operi abeſſe obſcuriores illas, quas de aula, ac neſcio quibus Regulis ſcripſit, digreſſiones: uerū quas de entelechia, item de rebus ad exteros etiam ſpectantibus poſuit, ferendas cenſeo: nec enim impediunt Lectorē, & quosdam etiam recreant. Cū ſub annum natalis domini M. D. X X, Lutetiæ iuuenis habitare, ſubinde

Nuncupatoria.

subinde inuisebam uirū domi suæ, ac nōnunq̄ scrupulos eius cōmentarijs inijciebam: quod tantum abest ut ægrè ferret, ut etiam gratias ageret, ac honestè & exciperet, & dimitteret, tum me, tum cōmilitones meos nobiles adolescentes Heluetios, qui tum in stīpendio Regis ibi erāt. Tanta fuit in eo uiro humanitas, ac magnificentia, non temerè in animo meo unquam obliteranda. Ea sanè causa fuit, ut lubentius ipse opus legerem, ac laboris tædium ferrem, inuitatus tam pijs eius uiri moribus. Ex eo enim urbis Parisiæ pedem habui, ac pondera: ille ansam dedit mihi cogitādi alia ad hanc rem pertinentia, ut hercle auderem & harum regionū usum, ac cōsuetudinē tentare. Aggressus igitur sum hocce paruū quidē mole, sed laboriosum omnino, si rem spectes, opus, ut uelut cōpendio ducerē Lectorē ad ingēs illud mare, unde diebus uitæ suæ haberet, quo honestè mentē oblectaret, quod piè secū cogitaret, deniq̄ eruditè innumera autorū loca examinaret. Nihil enim est quod æquè ad magnorū scriptorū obscurissimos locos explicandos deseruiat, atq̄ huiusmodi tractatio: quod planè uidere licet in Liuiō, Tacito, Suetonio, Plinio, adde, si libet, his sacras literat, Iurisperitorū scripta ac nodos, omniū postremò artiū lucubrationes, his difficultatib. laborantes. Dñj boni q̄ hodie cæcutimus in illis, ubi tamen nihil nos fugere arbitramur, fucos obijcientes tum auditori, tum Lectori. Quod ut clarū faciamus, duo per breuia exempla Lectori ob oculos proponere placuit, ut facilius ex ijs de reliquis coniecturā facere queat, quantū fraudis fieri rebus possit, quātumq̄ damni inde oriri. Cyathū nostra ætate, aut paucos etiā ante annos, multi credidere (& ipse à præceptorib. meis ita edoctus olim, in ea quoq̄ opinione fui) poculū uulgatum esse, quale hodie plerunq̄ in mensa singulis cōuiujs præponi solet in his saltē regionib. At ea pocula frequenter liquorē cōtinent octo unciarū, cū cyathus duarū duntaxat unciarū sit capax, autore Hesychio. Qui igitur mulsum instituerit, quod ueteres docebant, quinis cōgijs ueteris uini, uno mellis, & salis cyatho, ac cyathum intelligat, ut dixi, octo unciarū, qui sit duarū duntaxat, næ ille bene falsum mulsum cōdiderit. Mille talia in medica arte exēpla dari poterūt, in quibus periculose erratur apud imperitos quosdam medicos, qd olim Lutetiæ ex doctissimo illo uiro Vuilhelmo Copo Basiliensi audisse memini. Dicā alterū exemplū. Nemo ante annos admodū paucos fuit, qui non crediderit, qd Græcis Medimnum, id Romanis modiū: idq̄ ostendi facilimū apud eos, qui græca multa nobis latina fecere, cū medimnus sex habeat modios

Epistola nuncupatoria.

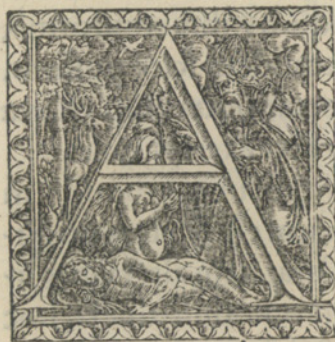
Romanos, quemadmodū ex Ciceronis frumentaria in Verrem oratione egregiè Budæus ostendit. Cū igitur Hannibal tres modios annulorum ad Cannas Apuliæ uicum de cæsis Romanis legisse dicatur, quis crederet hoc uerisimile? etiam si unū fama prodiderit, ut inquit Liuius, præsertim cū pauci Romæ annuli ferendi ius haberent, & qui haberent, inopia parare nō possent, maximè angustis tum Romanorū rebus, urente reipub. Hannibale, necdū auro, ut posteriore seculo, quando Africa domita, Græciam ac Asiam spoliassent, locupletes. Similia exempla sexcenta dari non esset difficile, sed nolo diutius Lectori esse molestus.

Porro post Budæum fuit & D. Erasmus sedulus eius negocij exhortator, antequam ipsum noscerem Budæum: quippe qui primus quinque de Assē Budæi libros illos, prælecta eius prima, non absque summis tum uiri, tum operis laudibus, præfatione, mihi ostendit. Friburgi autem Brisgoæ uenerandus ille uir, Iurisprudentiæ consultissimus, Cæsari Ferdinando optimo principi à consilio, D. Georgius Schmotzer, uisis aliquot instrumentis, quæ aurifabro ex ære fabricanda dederam, nō desijt eadem hortari, admonere, ac propèmodum urgere, ut est ad publica studia promo uenda ardentissimus. Postremò cū benignitas tua hanc urbem nuper inuiseret, ac inuitatū me de hac re interpretandum, haud scio quo genio, differentem audisset, ut in conuiujs honestis fieri solet, ubi nō de cupedijs ac mensæ delicijs, sed de rebus utilibus ac honestati iunctis differitur: ibi hercle ingeniū tuum iudicio illo sano egregiè noscere cœpi. Neque enim aurum uel certius uel facilius Lydio lapide, quàm hominis ingeniū probo iudicio noscitur. Quippe ad probè iudicandum nō satis est, ingenio frui felici, qualia plurima ubique nascuntur, sed etiam erudito, & rerum experientia edocto præditū esse: quod hercle paucis datur. Nam multos hodie uideas optimo quidem ingenio, sed iudicio deprauato, ac plus quàm temerario. Id uerò unde esse cōiungere possumus, quàm quòd eruditio abest: quæ quidem non minus quàm uiuax ingeniū requiritur. Maçte igitur uirtute meritò dicaris, Magnifice D. Ioan. Georgi, quòd isti stemmati antiquissimo, familiæque honestissimæ, eruditionē cum ingenio cōiungere nō neglexisti. Sed desino nunc etiā tibi molestus esse præfatione nimis longa, quam ad rem (nisi fallor) apprimè pertinente. Benignitas tua nos amet, precamur: quam Deus opt. max. diutissimè nobis incolumem conseruare dignetur. Friburgi Brisgoæ, anno à IESV Christi natali M. D. L. Nonis Ianuarijs.

HENRICHI LORITI Glareani patricij Claronensis, de asse & partibus eius, liber.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS.
CAPVT PRIMVM.

A

S, POND O, & libra, idem, inquit Budæus libro primo. Omne autem corpus, & res alioqui innumera, in assem eiusque partes diuidi possunt. Est enim As duodenarius numerus, multis rebus, propter diuidendi commoditatem applicitus. Potissimum uerò apud magnos autores, hisce, quas subiiciemus, rebus adhibetur. Est as in libra, eiusque partibus: est in pede artificiali, ut uocant. Est

in cælo, maximè in zodiaco: porrò ex hoc in anni mensibus: est in iugero: est in hæreditate, in usura, in pecunia, rarius etiam in frumento & uino. Partes assis sunt, uncia, sextans, quadrans, triens, quincunx, semis, septunx, bes, dodrans, dextans, & deunx. Uncia itaque duodecima

B

pars est assis. Eius signum erat apud Græcos, ut in uetustis adhuc legimus codicibus, Γ cum o paruo incluso, ad hunc modum Γ^o. At nostra ætate signum eius inuenimus s longiusculum in plano iacens, à sinistro in dextrum tractim extentum, cum singulis supernè ac infernè punctis, ad hunc modum s. Sextans, sexta pars assis, uncia uerò duæ. Eius signum erat S cum uirgula supernè sinistrorsum ducta, & fine notata, ad hanc formam S. Quadrans, quarta pars assis, uncia uerò tres: à quibus sanè & teruncius à Cicerone dictus est, à Plinio uerò libro trigesimalotertio, capite tertio, triuncis. Eius signum erat quale sextantis, sed ad uentrem adiecta lineola, sursum ac dextrorsum protracta, cum nodulo extimo, hoc modo S. Triens tertia pars assis, uncia quatuor. Eius signum est quadrantis, sed altera litera S pro nodulo uirgulæ adiecta, hoc modo SS. Et hætenus appellatio est à toto asse, non à partibus. Si enim à partibus esset denominatio, triens nomen quadrantis, & contrà quadrans trientis haberet denominationem, ut planè nunc uulgò habent.

C

Quincunx, quinque uncia, per x in fine, & non per s. Eius signum est trientis cum nodosa uirgula à uentre sequentis S, hoc modo SS.

Semis uel semissis (utroque enim modo dicitur) dimidium assis, uncia sex. Signum eius nudum S. Septunx, septem uncia, per x, non per s in fine. Eius signum S, ut semissis, sed cum uirgula nodosa ab imo uentre dextrorsum ascendente, hoc modo S. Bes uel besis, octo un-

De asse & eius partibus

D ciae, dictus quasi bis triens. Olim (ut inquit Varro libro quarto de Lingua latina) Des, quasi dempto triente. Græcè *διμοιρία*. Signum eius septuncis, annexa litera S, ad hunc modum *SS*. Dodrans, unciae nouem: dictus quasi dempto quadrante. Eius signum besis est, cum uirgula nodata à dextris annexa, hoc modo *SS*. Dextans, unciae decem, dictus quasi dempto sextante. Eius signum tria simul connexa *SSS*. Deunx, undecim unciae, dictus quòd desit illi uncia. Eius signum ut dextantis, cum uirgula consueta ad uentrem ultimæ literæ S, ad hunc modum *SSS*.

Afsis autem signum erat ueru erectum, supernè nodatum, acuminatum infernè, transiecta S litera, ut gladij propèmodum exhiberet formã, sic, *†*. Sanè quàm uetusta sint hæc signa, haud equidem scire possum. D. Erasmus Roterodamus Præceptor noster, in perantiqua olim charta pergamena Basileæ nobis tradidit, unde hæc diligenter excripsimus.

E Sescunx per x quoque in fine, & s ante c, unciam & unciae dimidium significat: quo significato est & sescuncia. Eius signum est S cum uirgula pro basi posita, dextrorsum protracta, ac sine nodata, item altera uirgula à ventre, ut sæpius suprã indicauimus, cum extimo nodulo ducta, hoc modo *S*. Ad quam rationè sesquiplum est, quod & sesquuplum dicitur, pro ratione hemiolia, quæ latinè etiam sesquialtera apud Arithmeticos nominatur, ut cùm tria ad duo, sex ad quatuor, in genere superparticulari comparamus. At sexcuplum per x ante c (quanquam quidam sextuplum per xt scribunt) longè alia significatione dicitur, nempe sex ad unum, duodecim ad duo, in genere multiplici. Hæc ex Budæo. Assipondium, id est, unius assis pondus: dupondius, duorum assium: tressis, trium assium: quadrussis, quatuor assium: octussis apud Horatium, nonussis, decussis, uicessis, tricessis, octonum, nouenum, denum, uicenum ac tricenum assium. Centussis pro centenis assibus, uel denis decussibus, quo maius æris apud antiquos uocabulum nullum fuit.

F

DE SESQUI.

CAP. II.

Sesqui in appositione idem est quod tantundem & semis, græcè *ἡμιόλιον*. Cicero de perfecto Oratore: Pes qui adhibetur ad numeros, partitur in tria. Vt necesse sit partē pedis aut æqualem esse alteri parti, aut altero tanto maiorem, aut sesqui: ita fit æqualis, dactylus: duplus, iambus: sesqui, pæan. Hæc Cicero. In compositione sesqui itidem dimidio maius significat: ut, sesquipies, id est, pes & dimidium pedis. Ita sesquicubitus, id est, cubitus & dimidiatus: sesquidigitus, sesquijugerum, ad eandem formam: & sesquipedalia tigna apud Cæsarem, quod tamen ad crassitudinem refertur, id est, unius pedis & dimidiati. Sesquipedalia uerba *μεταφορικῶς* apud Horatium. Neque uerò solum cum uocabulis numerorum ac mensurarum, sed etiam temporis & modi & plurimis alijs, sesqui componitur. Temporis, ut, sesquihora, sesquidies,

A sesquidies, sesquimensis, sesquiannus. Modi, ut sesquiopera apud Columellam, sesquiopus apud Plautum, sesquiplaga apud Tacitum, cum uno ictu non omnino amputasset caput miles, altero dimidiato, hoc est, non ita forti, secuit. Et sesquiopus, si in opus conductus, ut octonos lapides in diem effodias, opus facis : at si duodecim, iam sesquiopus feceris. Græci (inquit Budæus) sesqui non habent, quomodo uno uocabulo significent: ideoque tria *ἡμιμνῶα*, id est, tres semiminas, Demosthenes pro sesquimina dixit. Et Xenophon tria *ἡμιδραχμῶα*, pro sesquistipendio : pendebat enim militibus Darius, qui erat nummus tetradrachmalis, id est, quatuor drachmas pendens, siue semunciam.

PARTIVM ASSIS TYPVS.

Duodenarius.	Romana nomina.	Veteres notæ.	Minutiæ uulgares.	Vulgatior nominum expositio.	Basiliensis moneta.
XII	As	†		Duodecim uncia	Ein Basel Blappart.
XI	Deunx	SSS	$\frac{11}{12}$	Vndecim uncia	XI Helbling.
X	Dextans	SSS	$\frac{5}{6}$	Quinq; sextantes	Ein Halber baz.
IX	Dodrans	SS	$\frac{3}{4}$	Tres quadrantes	IX Helbling.
VIII	Bes	SS	$\frac{2}{3}$	Duo trientes	Ein Duppelfierer.
VII	Septunx	S	$\frac{7}{12}$	Septem uncia	VII Helbling.
VI	Semis	S	$\frac{1}{2}$	Dimidiatus as	III Kappen.
V	Quincunx	SS	$\frac{5}{12}$	Quinq; uncia	Ein Crützer.
IIII	Triens	SS	$\frac{1}{3}$	Quatuor uncia	Ein Fierer.
III	Quadrans	S	$\frac{1}{4}$	Tres uncia	III Helbling.
II	Sextans	S	$\frac{1}{6}$	Dua uncia	Ein Kapp.
I	Vncia	~	$\frac{1}{12}$	Duodecima assis pars	Ein Helbling.
I	Sescuncia	S		Vncia & eius dimidium.	

De aſſe & eius partibus

DE LIBRA.

Cap. III.

D

Æc hæcenus ita nobis deſcripta, generalia ſunt ad omnẽ, quæ ſub aſſis rationem uenire poſſunt, materiam. Quando autẽ ad uaforum inania, ad certam meſuram expedienda, duo potiſſimum requirũtur, ipſum inquam pondus, deinde ipſe pes, cum ipſius partibus, uelut radix quædam inſdagandi negocij huius, primũ de libra ac eius partibus, deinde & de pede Romano dicendũ nobis: quibus abſolutis, omnĩũ uaforum, quæ maximẽ apud claſſicos ſcriptores ſunt in uſu, inania ſiue capacitatem expediemus. Libra igitur eſt triplex, prima publica ſenũm denũm unciarũ, quæ græcè zygoſtica dicitur. Franci regiam uocant, qua negociatores, pigmentarij, aromatarijq; & omnino omnes qui appenſas merces uenditant, utuntur. Altera Romana duodenũm unciarum, qua olim Romani uſi, & autores omnes de ea paſſim loquuntur: incidit enim in rationem aſſis, ob duodecim in ea uncias, unde aptiſſima eſt eius per uncias diuiſio, de qua poſtea loquemur. Tertia eſt Marca uulgò nominata, octonũm unciarum, dimidium publicæ libræ: ea moneſij, aurifices & uaſcularij utuntur. Appellaĩ & octonaria, & nũmularia, ſiue ſelibra publica. Porrò eſt & græca Mina centenũm drachmarum, cui Romani in ratione nũmaria ſuam æquarunt libram, addita ſemuncia quaternũm drachmarũ, propterea quòd denarius Romanus & drachma Græca idem habent pondus, dicente Plinio lib. xxi. cap. ult. Drachma Attica (ferè enim Attica obſeruatione medici utunt) denarij argentei habet pondus. Atq; id ita eſſe, ex collatione ſermonis Græcorũ ac Latinorũ autorũ eandem rem deſcribentiũ, facilè colligi poteſt: ut ſi quis Liuium cum Appiano aut Plutarcho comparet. Præterea priſcorum numiſmatũ examinatione, quod uolumus, idem Budæus inuenit, in noſtræ quoq; ætatis libra drachmã, ſiue octauam uncix partem, eandem eſſe cum Attica drachma, ac cum denario Romano. Itaq; Romana libra cùm duodenas habeat uncias, uncia uerò octonas drachmas, octo drachmę duodecies ductæ faciũt drachmas xcvi. quæ exactæ Romanæ libræ ratio eſt. Verũm ut cum græca mina, in pecuniaria ſaltem ratione, conueniret, Romani ſemunciam, ut dictum eſt, ei adiecere, hoc eſt, quatuor drachmas (habet enim uncia octo drachmas) atq; hoc pacto etiam Romana libra, ſed duntaxat quantum ad rationẽ nummariã attinebat, facta eſt centenaria. Vnum hoc lectorẽ admonitum uelim, ne magnopere moueatur, cùm librarũ minarumq; apud autores tot ac differentes audit ſpecies: nihil hoc impedit ueram huius cõmentationis theoriam: quod enim hĩc tractamus negocium, non tam in libræ partitione, quàm in uncix firmitate, ac inuictò robore conſiſtit. quæ quidem uncia, quanq; & ipſa in hiſce noſtris regionibus uitiata eſt aliqua differentia, non tamen tanta, ut non ſit ueſtigium ad inquirendam ueritatem. Heſychius non malus autor, quanquã temporũ iniquitate multis in locis mutilus, cyathum binis uncijs nobis ſcripto prodidit. Duodeni autẽ cyathi ſextarium implent. Sextarius igitur dupondius, id eſt, duarũ libra-

rum

A rum Romanarū. Hic murus aheneus esto. Hacherde basi posita, hac iacta substructione, firmiter ædificabimus quicquid superstruxerimus: quemadmodū & ante nos Vuilhelmus Budæus optimus ille iuxta atq; doctissimus uir fecit per Parisina pondera, quæ regia sunt, & ueritati proxima, uulgò Troiana pro Romana uocata, quæ cum radice pedis ad amussim omnium uasorum inania magno naturæ miraculo expediunt. Vt haud immeritò mirer, cur nuper post eruditissimā illam Budæi cōmentationem, quidam non obscurus homo, etiam ipsa professione nobilis, ex eadem regione (ut puto) natus, certè Lutetiæ degēs, ipsi Francisco regi, qui Budæū euexit, familiaris, eodem hoc suscepto negotio, ponderum ratione temerè abiecta, ad meras nugas sese cōuerterit, ac ex absolutissima re fecerit nobis obscurissimā, maximè ubi uasorum capacitatem tractat: relicto pede Parisino, Romano, si dijs placet, arrepto, omnia, ut uno uerbo dicam, ita confudit, ut ipse sese non explicet, causatus ponderū inequalitatem, quasi non

B & de pede eodem modo conqueri liceat. Sed nolo pluribus. Nos itaq; Parisiensia pondera sequemur, à qua ratione Rhenana pondera apud aurifices uicesima quarta deficiūt parte, nempe in uncia, scrupulo: in marca, duella: in libra zygo statica, binis duellis, aut unciaë besse. Vnde & hodie in his regionibus duplicia pondera, Troiana pro Romana, & Rhenana.

DE VNCIÆ PARTIBVS. CAP. IIII.

Vncia, duodecima libræ Romanæ pars, ab unitate dicta, primū diuiditur in duas semuncias, hoc est, in duas æquas partes. Semunciaë signum uetustum est lineola, à pede S literæ infernè dextrorsum tracta cum extimo nodulo, ad hunc modum S. Rhenus hoc tempore Lod uocat, & ferè in minutioribus libræ dimensionibus utitur. Secūdo uncia secatur in tres æquas partes, quæ Duellæ nomen habent à duabus sextulis. Eius signum duo semicirculi UU uelut bina cornua, ad formā accentus breuis syllabæ. Est autē duella unciaë triens.

C

Tertio uncia partit̃ in quatuor æquas partes, quæ Siciliquei nomen accipiunt, qui ita dictus uidetur, quòd semunciam secet; cuius signum est Q in sinistrum latus uersa cauda, hoc modo Q. Et quemadmodū duella unciaë triens est, ita siciliqueus unciaë quadrans est, semunciaë uerò semis: quo pondere sunt Eduardæi Anglici, qui hodie Nobiles Rosati, didrachmi.

Quarto uncia in sex diuidit æquas partes, quibus Sextula nomen. Cicero pro Cecinna: Testamēto factō mulier moritur, facit hæc hæredem ex deunce & semuncia Cecinnam, ex duabus sextulis M. Fulcinium, libertū superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. Hæc Cicero. Quibus uerbis hæreditatem (inquit Budæus) Cicero in deuncem, semūciam, & tres sextulas diuisit: ex quo liquet sextulam tertiam esse partem semunciaë, & unciaë sextam. Duas sextulas dixit pro tertia parte unciaë, cū tamē aliud uocabulum latinum haberet, duellam scilicet: nam duæ sextulæ duellam faciunt, unde & nomen, ut diximus, duellæ est. Sextulæ signū est duellæ dimidiū,

De asse & eius partibus

D unum cornu siue nota accentus breuis syllabæ, hemyciclium inferius, ad hunc modū υ . Quinto diuidit̃ uncia in octo partes æquas; drachma his nomen: signum eius χ græcum, ueru desuper confossum, hoc modo X . Quidam denarij notulam transuerse confossum ita pingunt X , ut sit prope modum stellæ forma, quò modo in multis uetustis codicibus pernotatam reperisse se affirmat Leonardus à Portis. Hæc est, hæc inquam drachma est, quæ omnē uersat rem nummariam: quippe denarij argentei drachmæ pondus, ut dictum est, habebāt. Sunt & didrachmi aurei Romani ueteres. Nostra uerò ætate aurei (Ducatos uocāt & Coronatos) debebāt esse drachmæ pondere, sed ab illo mirè deficiunt: nam cū drachma habeat septuaginta duo grana, Hungarici quinis frequenter granis leuiores reperiuntur: Italici, ut Florentini, ac Mediolanenses, septenis: Veneti senis, quamuis Leonardus siliqua duntaxat, hoc est, quaternis granis leuiores drachma esse contendat. Regalis antiquus Francicus duobus à drachmæ

E pondere deficit granis. Hispanici item sex, ut Veneti: Francici autē Coronati solati octonis leuiores sunt granis. Veneti & Pontificij, item Siculi coronati, denis: Rhenenses uerò undecim. Drachma igitur est octaua uncia pars, semūciæ quarta, quam ineptè hodie uulgus Quintulam uocat, cū sit potius quartula: Argentarij grossum nominant. Sed scilicet ita suspendendus naso est uulgus, ut impostorū mysteria nemo intelligat. Sexto uncia diuiditur in partes XII, uelut as in duodecim uncias, & semisextula dicitur. Eius signum, ut sextulæ, sed ueru deorsum perfossum, quemadmodum drachma, ad hunc modum ψ . Donatus in primam Phormionis scenam, putat à Cicerone libellam dictam, in Verrem actione tertia: Ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? Budæus libro primo de Asse, libellam pro asse æreo exponit, quamuis ipsam argenteam fuisse existimet. Septimo in partes XVIII. Tremis uocatur, in usu non admodum frequenti. Eius signum H. Octauo in partes XXIII.

F Scrupulum uocant siue gramma, quòd Græcorum tot sint literæ. Quidam, ut $\gamma\rho\alpha\mu\mu\alpha$ exprimant, scriptulum primū uocatum putant, postea scripulum, abiectō t. Columella genere neutro usurpat. Prima syllaba uariè per u & y, apud meliores autores semper producta reperitur. Argentarij hodie denarium uocant, & XXIII grana cōtinere aiunt. Drachma certè terna habet scrupula: ter octo uiginti quatuor efficiunt. Eius signum duo SS cum transuersa linea, sic SS . Nono in XLVIII partes. Obolus dicitur græcè: Columella semiscrupulū uocat: est enim scrupuli dimidium: drachma igitur sex habet obolos. Eius signum est ueru iacens, singulis infernè superneq; pūctis, hoc modo + . Decimo diuiditur uncia in partes septuagintaduas, bisiliquam uocāt, quòd sit siliquæ, de qua mox, dupla. Eius signum duo NN colligata inuicem, cum hypodiasoles sub extremis pedibus signo, ad hunc modum NN . Ea nō est in usu apud autores, quod equidem sciam. Vndecimo in partes XCVI. Cerates siue Ceraces quidam uocāt, alij semiobolum, quippe dimidium oboli, de quo

A quo ex obolo non est difficile iudicare. Eius signū produnt Σ literam. Duodecimo in partes CXLIII, Siliquas nomināt, de quibus Plin. lib. xv. cap. xxiii. Digitorū, inquit, hominis est longitudo illis, & interim falcata pollicari latitudine. Græci κεράσιον appellāt, hoc est siliquæ fructus granum, quod sextam scrupuli pendit partē, tertiam oboli, quaterna hordei grana. Eius signum est unicum N cum hypodiaftoles utroq; sub pede signo, hoc modo N . Decimotertio uncia dispescitur in partes CXCI, ut siliqua ad eas sit Epitrita. καλκός scribitur apud Suidam, qui ait obolum habere chalcos VI. qua ratione siliqua dupla esset ad chalcum. Plinius autem lib. xxi. cap. ult. ait obolum habere chalcos X. at codices errare puto. Quare hoc ita apud autores uariatum consultò relinquimus, & sesquitertiam rationē ad siliquam sequemur, ut chalcus sit oboli quarta pars, contineatq; nostratia grana tria, cū siliqua habeat quatuor. Eius signū pingunt quæ admodū Q , sed cauda ter curuata, quasi tria hemicyclia dextrorsum ducta, ad hunc modū Q_w . Ultimo uncia secatur in partes 576, ut sit siliquæ quarta pars, scrupuli uicesima quarta, sicut scrupulum uncia est uicesima quarta, drachmæ uerò septuagesima secūda. Sitarion Græcis dicitur. Nam in scholijs super Alexipharmaca Nicandri legit̃, ἐξωγιον ἔχει κεράσια καὶ κεράσιον σιταρία δ'. hoc est, Hexagium siue sextula cōtinet siliquas XXXIII, siliqua grana quaterna. Huius negocij totius subijcietur typus ad huius capitis finem.

H I C uerò ingens operæ precium fecerimus, si in tanta nō nominum modò, sed rerū etiam uarietate, Lectorem ita deducere possimus, ut absq; omni confusione, quæ dicta sunt, firma memoria comprehendere, ac conseruare possit. Neq; enim nudæ rerum descriptiones, etiam oculis subiectæ, tam citò radices egerint in Lectoris memoria, nisi etiā intelligat, quæ huius structuræ bases, quæ negocij sint fundamenta. Quare nos hīc uelut **C** ecbasi quadam didascalica utemur ad cōfirmandam Lectoris nō omnino stupidi memoriam. Primū igitur hoc notandū. Cū in rerum diuisione numero in primis sit opus, prudenter sanè ac circūspectè maiores nostros fecisse, qui duodenariū potissimū elegerint, oppidò aptum omnibus suis partibus, ut ullus alius esse possit numerus. Quanquam (ut uerum fateamur) nullus est numerus, quin suam habeat perfectionē, quemadmodum de denario ac senario Vitruuius lib. ii. de alijs alijs, ut Martianus Capella, uaria scripserunt. Ad rerum tamen diuisionem nullus duodenario cōmodior, quod & Chaldæis, scientiarum inuentoribus, & Ægyptijs, denique mathematicis omnibus placuisse uidemus. Eum porrò numerum Romani Assis nomine appellarunt, ac multis rebus, ut initio huius cōmentationis diximus, adaptarunt. Monádas præterea eius, ab unitate uncias dixerunt. In eius autem, hoc est, assis diuisione, binæ (quod admodum mirum est) partiū eius appellationes ortæ sunt, quod & ipsum antè in primo capite obiter innuimus. Alteræ à toto, ut cū dicimus, trientem, quadrantē, sextantē: intelligitur enim totius tertia, quarta ac sexta pars, non tres, qua-

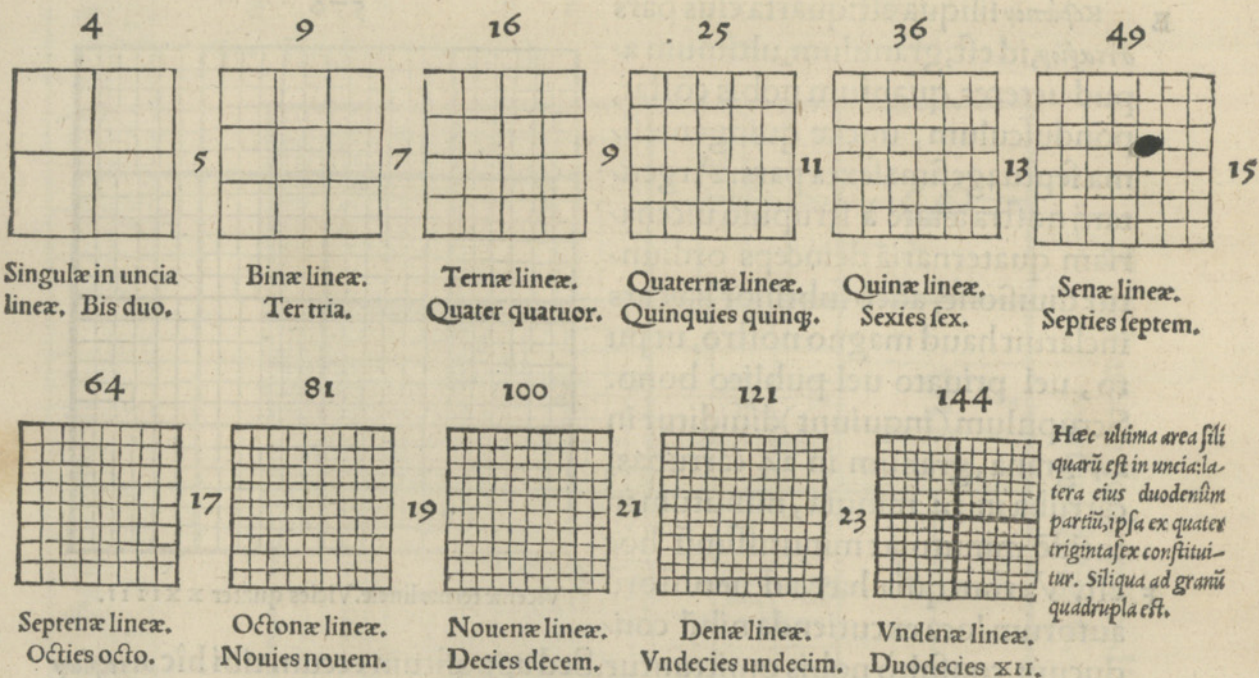
De asse & eius partibus

D tuor ac sex totius partes, siue uncia. Et in his quidem, ut maior est nominis appellatio, ita res est minor. Sextans enim appellatione nominis maior quadrante est, at re ipsa quadrans sextante est maior sesquiplò, ut qui tres habeat uncias, cum sextans duas duntaxat. Tria autem ad duo, sesquipla est ratio, Græcis hemiolia. Ita quadrans maior quidem triente est ipsa nominis appellatione, re ipsa uerò Epitrito minor, cum triens quatuor contineat uncias, quadrans tres duntaxat, quatuor uerò ad tria proportio est sesquitertia, quæ Græcis Epitrite. Alteræ appellationes sunt à numero partium totius, non ab ipso toto: ut quincunx, quinque uncia, non quinta assis pars, quippe qui ipso nominis sono quinque uncias innuit. Ita septunx, septem uncia, non septima assis pars: ita bes, octo uncia, dodrans, nouem, ac deinceps, dicti intelliguntur. Percepta igitur ac probè intellecta hac appellationum differentia, multos errores euitabimus, quos supputando quis incidere facile possit, quod ipsi in nobis, ac in alijs sæpe experti sumus. Et hæc quidem in assis diuisione difficultas appellationum.

E Verum non idem in uncia partibus accidit, ubi perpetuò appellatio est, aut aperte à toto, ut sextula, semisextula: aut per se sunt nomina posita, quæ tamen ipsa à toto dicuntur, ut drachma, scrupulum, obolus, siliqua. Est enim drachma octaua uncia pars, non autem quæ contineat octo uncia partes: scrupulum uicesima quarta uncia pars, non autem quæ contineat XXIII uncia partes. Hæc de appellationibus hæctenus. Atqui has iam dictas uncia partes oculis subiicere non melius poteris, quàm per quadratorum quadra, ut siciliquum per IIII, in uno quadro, quadra, quando lateribus singulis quadri, in medio per singula puncta diuisis, ac ab eis punctis in transuersum lineis singulis ductis, quæ ad angulos rectos se interfecent, ad hunc modum \boxplus : hîc enim in uno quadro quaterna efficies quadra. Huiusmodi sectio per unicam lineam, sed bis ductam, accipit multiplicationem numeri binarij. Bis duo sînt quatuor. Sin idem quadrum binis in

F lateribus punctis, binis item lineis sic bis ductis secet, ad hunc modum \boxplus sectio hæc multiplicationem ternarij accipiet. Ter tria fiunt nouem. Porro si ternas lineas in quadro sic transuersas duxeris ad huncce modum \boxplus , sectio hæc multiplicationem quaternarij habebit. Quater quatuor fiunt XVI. Denique si quaternæ lineæ in quadro sic transuersæ ducantur, eueniet multiplicatio quinarij. Quinquies quinque fiunt XXV. Ita καθολικῶς, quiuis numerus per aduerbium suum multiplicatus, dabit quadrum suæ multiplicationis omnibus partibus internis uerè quadratis, perpetuò numeris multiplicationis unitate excedentibus lineas in quadro ductas. In siciliqui enim quadrato una linea bis ducta, intus quatuor efficiet quadrata, sed numerus multiplicationis est binarius. Bis duo sunt quatuor. In proximo inde quadrato duabus lineis bis ductis, fiunt nouem in uno quadro quadra: ubi multiplicationis numerus est ternarius. Rursus in quadrato sequente, cum tres lineæ secent quadratum, quaternarius tamen multiplicationis eius est numerus. Ita deinceps perpetuò multiplicationis nume-

rus unitate excedit lineas, quadrum ad angulos rectos secantes. Huius theoriæ undecim quadrata oculis subiiciemus, ex quibus reliqua facile expedientur. Vbi id etiam mirum est, differentiam inter ea quadrata proximis quibusque imparibus numeris constare, à quinario ccepto principio. Primum nanque quadratum, quod est pro siciliqui ratione, quatuor intra se habet quadrata. At post ipsum proximum, I X. differentia inter ea quinq;. Ita inter secundum ac tertiu quadrata differentia V II. Inter tertium ac quartum differentia I X. Atque ita in postera, imparibus numeris proximis. Sed nunc ipsa quadrata XI ponere placuit, cum summa ex multiplicatione producta aduerbij & numeri eius, ac interposita differentia, donec ad 144. partes perueniamus, qui est siliquarū in uncia una, quæ quaterna habent grana, numerus. At granorum omnium in una uncia quadrum postremo adijciemus.

Hæc ultima area siliquarū est in uncia: latera eius duodenim partiu, ipsa ex quater triginta sex constituitur. Siliqua ad granū quadrupla est.

Hæc cum in infinitum deduci queant, in nostro tamen negotio ter dum taxat incidunt, nempe in siciliquo, siliqua, & sitario siue grano. Sed ad hoc introducta nobis sunt, ut Lector assuescat uncia partes quadris adaptare, idq; ad confirmandam tot ac tantarum rerum memoriam. Cæterum quadratam quanq; aream in duas, tres, quatuor secare partes, ac etiam plures ad scrupulum usq;, quæ est uicesima quarta uncia pars, haud sanè difficile fuerit, etiamsi latera inæquales habeant diuisiones, maximè semuncia, duellæ, drachmæ, &c. At in oboli ac sequentium arearum habenda diuisionis ratio est: de quibus breuiter dicendum, ut Lector ipse sibi ex nuda descriptione eas fingere queat. Oboli igitur area in oppositis lateribus alteris senas, in alteris oËtonas habet partes, quæ inuicem ductæ, 48 efficient: tot enim oboli sunt in uncia. In bissiliqua, altera latera partes ha-

De asse & eius partibus

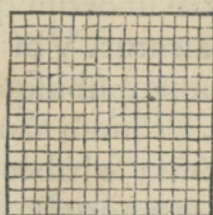
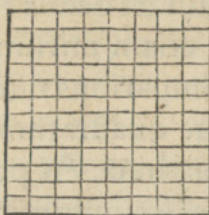
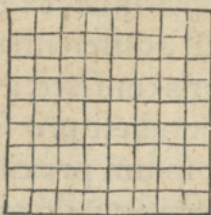
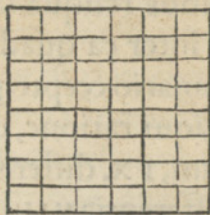
D

48 oboli in uncia.

72 bisiliquæ.

Ceraces 96.

Chalci 192.

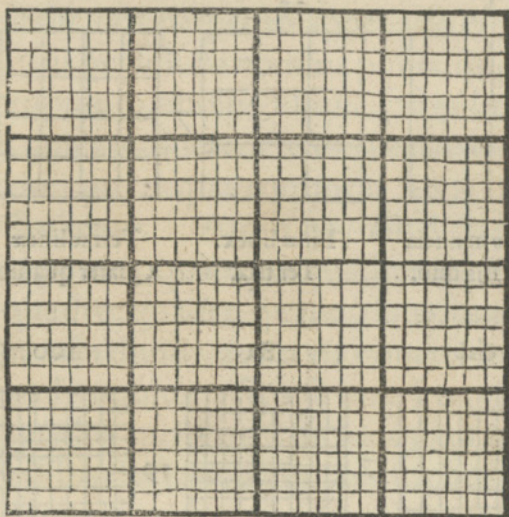

bent octonas, altera nouenas, quæ inuicem ductæ faciunt 72. Tot enim sunt bisiliquæ in uncia. Ceracis area in alteris lateribus item octonas, in alteris duodenas, 96 in uncia. Chalci area duodenis ac denis senis partibus ducitur, quæ efficient 192 chalcos in una uncia, si siliquam epiritam ad chalcum constituemus, ut typis hîc apparet. Inter chalcum ac ceracem siliqua est, cuius paulò antè typus inter superiores sex erat ultimus.

E

κοράτιον siliqua est: quarta eius pars σιταρίον, id est, granulum, ultimum apud ueteres, quantum nobis cōstat, pondusculum, uncia quingentesima septuagesima sexta pars. Argentarij nostræ ætate à scrupulo uicenariam quaternariã deinceps ordiuntur diuisionē, ad eò subtilior hæc ars inclaruit haud magno nostro, ut puto, uel priuato uel publico bono. Scrupulum (inquiunt) diuiditur in 24 grana, granum in 24 carrubas, carruba in 24 minuta, minutum in totidē minutula: minutissimū hoc

576

F

est. Verùm quia hæc ad uetustorū autorum loca excutienda nihil conducunt, consultò nobis omittuntur. Sed appositum eccum tibi hîc σιταρίον typum, ultimū omnium: cuius latera uiceniū quaterniū sunt partium, quibus in se ductis, producentur grana 576. Verùm nunc tempus est, ut quæ hactenus diximus omnia, in unum typum cōiiciamus, ubi tum Marcæ, tum libræ & Romanæ & zygoftaticæ partes, hoc est, uncia cum partibus, uelut uno aspectu conspici queant.

Vicenæ ternæ lineæ. Vicies quater XXXIII.

De aſſe & partibus eius

DE PARTIVM VNCIÆ INVICEM

proportione.

CAP. V.

Idebimur autē fortasse nō inutile operæprecium facere, si, quæ omnium unciæ partiū inter se sit ratio, percenseamus: sic enim facilius memoriæ cōmendauerimus, fluxa alioqui & minuta, nisi cōmuni animi cōceptu firmentur. Vncia igitur ad omnes suas partes eā habet proportionē, quā diuisionis numerus indicat. Id ut clarius intelligat, latius explicandū est. Vncia sanè ad semunciam dupla est: diuidit enim uncia in duas semuncias. Eadem uncia ad duellam tripla est, quippe quæ in tres duellas secatur. Ita ad siciliquum quadrupla, ad sextulam sextupla, ad drachmā octupla, ad semisextulam duodecupla siue libralis, ad tremissem sesquibralis, & in reliquis sequētibus eodem modo. Sed libet singularū uncię partiū rationē inquirere, & primū ad suam cuiuscq; proximā. Semuncia igitur ad duellam est sesquipla siue sesquialtera: continet enim semuncia duellam semel, & alterā item eius partē, nempe eius dimidium. Duella ad siciliquū sesquitercia, quā Græci Epitriten nominant. Continet enim duella siciliquū semel, ac tertiam in super eius partē. Siciliquus ad sextulam rursus sesquiplus: sextula ad drachmā, sesquitercia: drachma ad semisextulam, sesquialtera: ita & semisextula ad tremissem. At tremis ad scrupulum sesquitercius: scrupulum ad obolum, duplum: obolus ad bissiliquā, sesquiplus: bissiliqua ad semiobolū siue ceracem, sesquitercia: semiobolus ad siliquā, sesquialter: siliqua ad chalcū, sesquitercia: chalcus ad granum, triplus. Porro earundem partiū proportionēs ad tertiam quancq; ita habent: Semunciæ ad siliquū, duellæ ad sextulam, siciliqui ad drachmā, sextulæ ad semisextulam, semisextulæ ad scrupulū, oboli ad semiobolū, bissiliquæ ad siliquā, semioboli ad chalcū, ubiq; ratio dupla. At drachmæ ad tremissem dupla sesquiquarta: continet enim drachma bis semissem & quartā eius partem. Tremissis uerò ad obolum ratio dupla superbipartienstertias: continet enim tremis obolū bis, & eius præterea bessem, duas tertias uulgi uocat. Deniq; scrupuli ad bissiliquam tripla, siliquę ad granū quadrupla. Sed hæc hæctenus. Nostra ætate monetarij, aurifices, nūmularijq; doctiores libram suam à semuncia auspicant, cuius numerus est granorū 288. Sed in medijs diuisionibus cum hac nō conueniūt. Nam multiplex genus, ut duplum, triplum, quadruplum, obseruant, omissis superparticularis generis speciebus, hemiolia ac epitrita, quæ usu longo ex duplicibus coniectant. Sed & huius rei hic est typus.

Quota quæq; unciæ pars.
 Quot grana in singulis.
 Partium unciæ uetusta signa.
 Proximorum tertiorumq; proportionēs

$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{12}$	$\frac{1}{18}$	$\frac{1}{24}$	$\frac{1}{48}$	$\frac{1}{72}$	$\frac{1}{96}$	$\frac{1}{144}$	$\frac{1}{192}$	$\frac{1}{576}$
288	192	144	96	72	48	32	24	12	8	6	4	3	1
<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquitercia</i>	<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquitercia</i>	<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquitercia</i>	<i>Dupla</i>	<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquitercia</i>	<i>Sesquipla</i>	<i>Sesquitercia</i>	<i>Tripla</i>	
<i>Dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>Tripla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>dupla</i>	<i>quadrupla</i>	
				<i>Sesquitercia</i>			<i>Superbipartienstertias</i>						

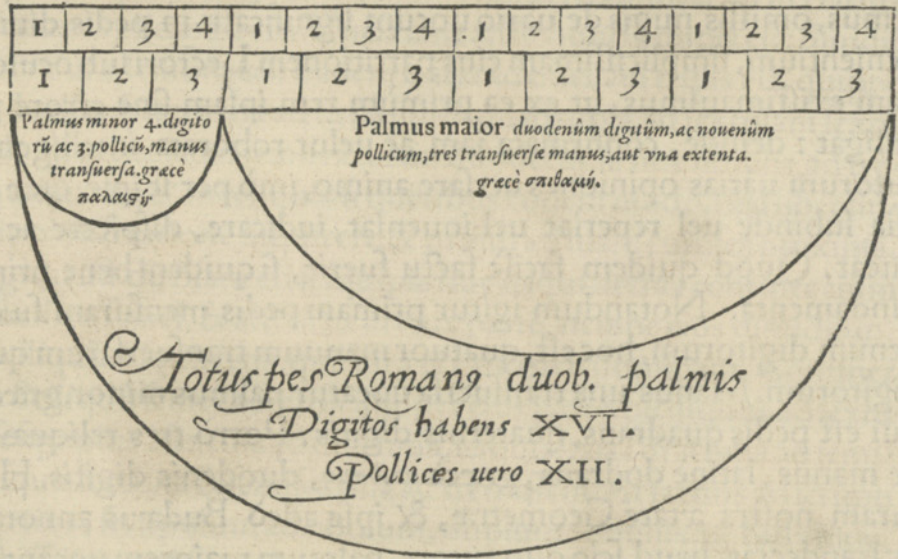

Væ res breuiter doceri uult, in ea si Lectorem per longas ambages trahas, ac uelut suspensum detineas, odiosum id sanè ac intolerabile. Quod multi tamen adè non cauerunt, ut studiosi hoc quæsisse uideri queant. Quod uitium ut ipsi effugeremus, omissis nugis de uario uocum significato in pedis diuisione obuenientium, simplicissimam eius partitionem Lectori sub oculos ponendam existimauimus, ut ex ea primùm rem ipsam sine errore probè intelligat: deinde, confirmata iam ac uelut roborata intelligentia, tutò autorum uarias opiniones uersare animo, imò per se ipse, quæ alia atque alia subinde uel reperiat uel inueniat, iudicare, dispicere ac discutere queat. Quod quidem facillè factu fuerit, si quidem bene prima iecerit fundamenta. Notandum igitur primam pedis mensuram fuisse senùm denùm digitorum, hoc est, quatuor manuum transuersarum quaternùm digitorum. Manus una transuersa uocatur palmus minor, græcè *πάλαις*, qui est pedis quadrans, quaternis digitis. Porrò tres reliquæ transuersæ manus, iatinè dodrans, græcè *πιδραμὴ*, duodenis digitis. Hanc mensuram nostra ætate Geometræ, & ipse adè Budæus annotationibus in Pandectas, haud scio quo autore, palmum maiorem uocant, commoda sanè ac apta ad minorem palmum comparatione, ut sit triplus ad minorem, extenta manus siue expassa, pollice & minimo digito. Hisce duobus palmis uulgus hodie utitur in metiendis calceis, nempe manu extenta pro maiore palmo, qui est trium transuersarum manuum, & deinde medio in tergum inclinato digito ad mediam iuncturam. Verùm quando senùm denùm digitorum numerus in Assis rationem minus aptè uenire possit, duodecim pollices inuenti sunt, nempe ut quaternis digitis, quot sunt in transuersa manu, siue minore palmo, æquarentur terni pollices. Item rursus duodenis digitis, quot sunt trium transuersarum manuum, siue palmi maioris, comparentur noueni pollices, qui conficiunt pedis dodrantem. Id etiam nū manet apud nostræ ætatis operarios. Pollex igitur est pedis uncia: bini pollices, sextans: terni, quadrans: id est palmus minor quaternùm digitorum, ut diximus, græcè *πάλαις*: quaterni, triens: quini, quincunx: seni, semis: septeni, septunx: octoni, bes: noueni, dodrans siue palmus maior, græcè *πιδραμὴ*, ut dictū est: deni pollices, dextans: undeni, deunx: duodeni postremò as siue pes. Ita perpetuò ternis pollicibus respōdent quaterni digiti. Hæc ita simpliciter tradita ac memoriæ infixæ, facillè aperiūt uia ad omnes alias in metiendi arte mensuras capeffendas. Atqui hæc pedis ratio, ex duobus quæ initio capitis tertij proposuimus, erat alterū ad omnia uasorū inania expedienda: cuius rei nunc typū exhibemus, subiuncturi quadrantem Parisini pedis, qui huic tractationi longè aptior est eo quem Leonardus à Portis nobis exhibuit. Vter uerò Romanis in usu fuerit, id haud admodū referre puto (utrūq; enim diuersis temporib.

De aſſe & eius partibus

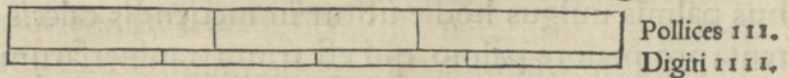
habuiſſe poſſunt) id magis attendendum, uter rei, quam hîc tractamus, accōmodatior: quod de Pariſino adeò uerum eſt, ut nihil prorfus dubitemus, cui & pondera & inania belliffimè congruunt. Nec in tot difficultates incidemus, ut is, qui nuper neglectis ponderibus, unica huius negocij baſi, nobis hæc adeò ex certis incerta fecit.

Comparatiua qua-
litas, nō uera quan-
titas expreſſa: com-
paratur enim digi-
ti ad pollices, omiſ-
ſa omnium quanti-
tate. Horū enim ſo-
liorum ſpaciū, pe-
dis longitudinē ca-
pere non poterat.
Quadrantē tamen
exhibemus ternis
uncijs, ex quo totus
pes nullo negotio
certo haberi poteſt.
Quod ſi cui ea deſi-
gnatio non ſatiſfe-
cerit, is exemplo no-
ſtro è Lutetia adſer-
ri ſibi curet.

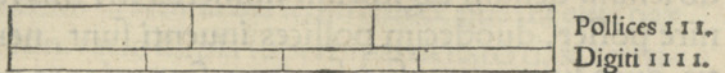
Quadrans pedis Pariſienſis. IIII. poll. IIII. digitis.

AD. Vuilhelmo Budæo
habet Glareanus.

Quadrans pedis urbis Auguſtæ Vindelicorum.

Leonardus à Portis ſcribit hunc
Romanum eſſe, ſed ad hæc rem
prorfus incommodus eſt.

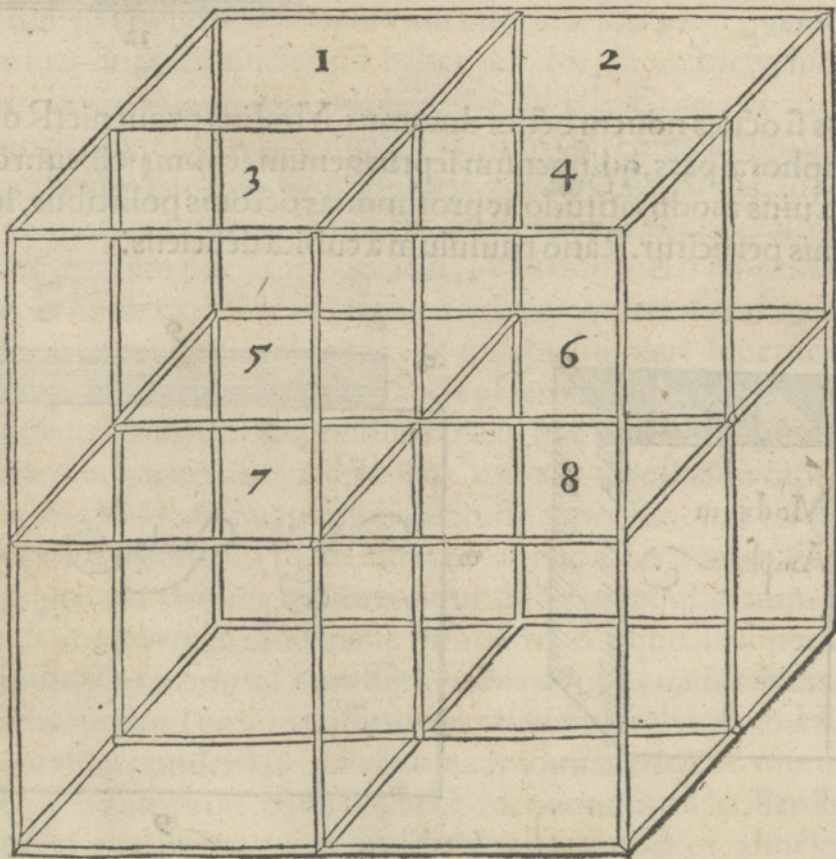

DE VASIS GEOMETRICIS APVD AVTORES CELEBRATIS, in quadrum certum ac indubitatum per pedis Romani meſuram cogendis. CAP. VII.

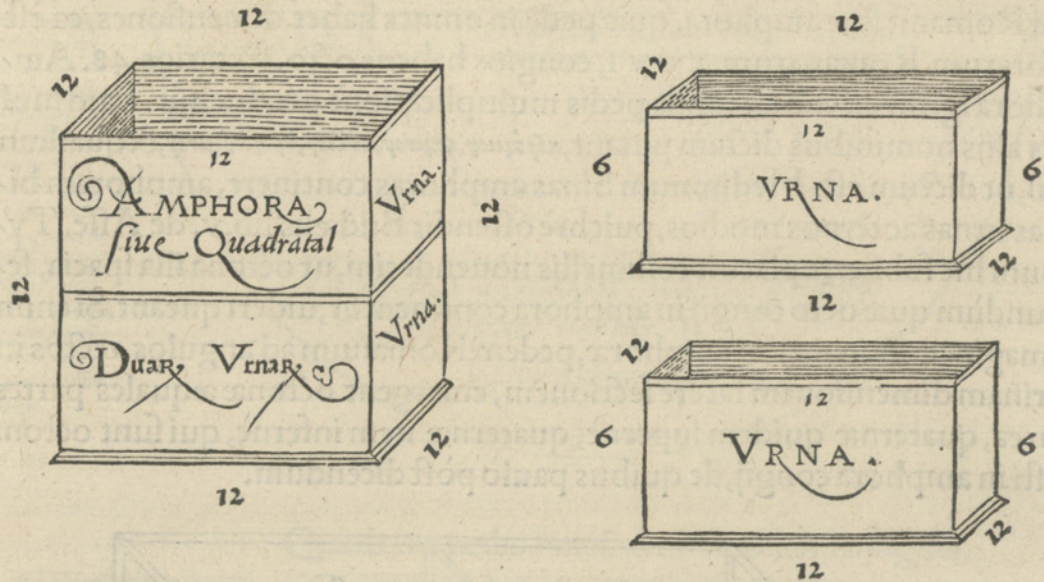
Non eſt uilum neceſſe hoc loco præfari, uarios eſſe meſurarū ordines ſiue modos, ut maximarū culeus eſt, mediarū amphora, minimarū ſextarius, quandò ex una pedis meſura omnes ex æquo prodeunt. Quapropter quicunq; pedis rationem attenderit, mediam uiam, quæ tutiſſima eſt, ingreſſus, is facilimè tum minora, tum maiora expediet. Id autē in primis notandum: cūm triplex ſit meſura, longitudo, latitudo ac profunditas, & longū propriè dicamus, quod longius eſt, ut Ptolemæus ait lib. i. Geograph. cap. vi. ſub finem, in cubis tamen ac globis tres hæ meſuræ eadem uidentur. Verūm differre eas ſitu ac poſitione, non eſt dubiū, quod de lineis, ſuperficiebus, ac corporibus apud Geometras in cōfeſſo eſt. Ex pedis autem Romani longitudine, tanquam certa quaſi radice ac regula, omnes meſuræ in quadra certa deduci poſſunt,

A possunt, quamuis illa fiant nonnunquam altera parte longiora, ita ut non sint omnino cuba, sed proximè tamen ad quadrum accedentia, & ferè multiplicatione cubica, nomine inter aduerbia incluso. Ad quam rem pollices, hoc est, uncia pedis, sunt accommodabiles, ut nulla alia mensura aptior. Vnde quemadmodum primæ cubi species multiplicando nascuntur: dicendo enim, bis duo bis, producuntur octo in quadrum: ter tria ter, nouem: ita dicendo, duodecies duodecim duodecies, producitur cubus millenis septingenis uicenis octonis cubis pollicari magnitudine in quadrum. Quadrantal Romanum siue amphora, quæ pedem in omnes habet dimensiones, ea est librarum Romanarum XCVI , congios habens octo, sextarios 48. Amphora igitur ex cubica unius pedis multiplicatione producitur. Eam multis alijs nominibus dictam putant, *κοράμιον, σάμνον, κύβιον, ἡμίμετρον*, & quadrantal, ut dictum est. Medimnum binas amphoras continere, amphoram binas urnas ac ternos modios, pulchrè ostendit Budæus lib. v. de Affe. **T**ypum hinc subijcere placuit columellis nouendecim, ut octona illa spacia, secundum quæ octo congij in amphora continentur, uideri queant. Si enim imaginemur in medio amphoræ, pedem Romanum ad angulos rectos in trinam dimensionem facere sectionem, emergent octonæ æquales partes in ea, quaternæ quidem supernè, quaternæ item infernè, qui sunt octoni isti in amphora congij, de quibus paulò post dicendum.

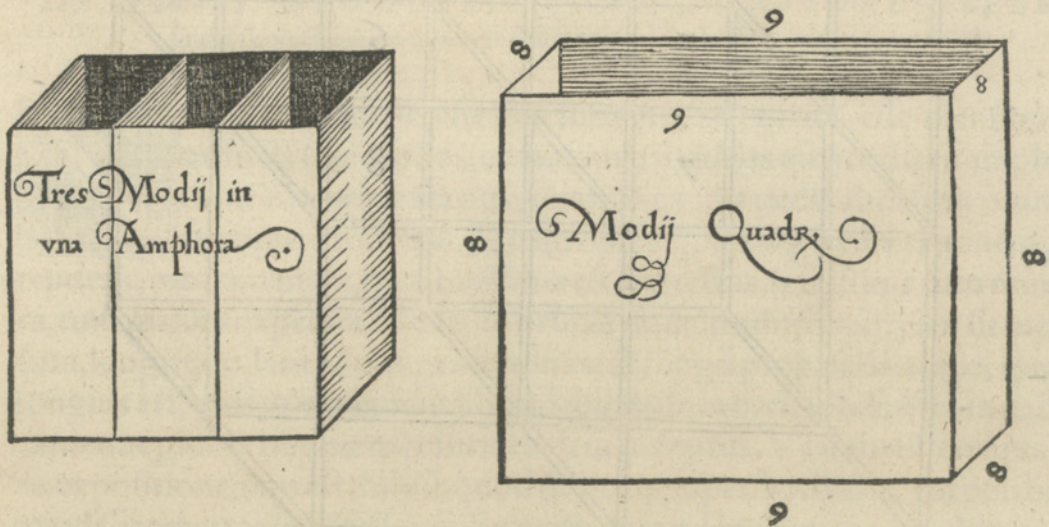

De aſſe & partibus eius

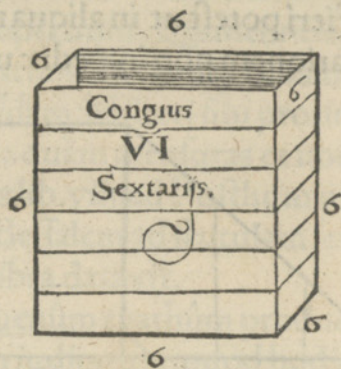
A AMPHORAE dimidium uocatur Vrna. Fit, ſi duodecies duo-
decim ſexies ducas, octingenūm ſexagenūm quaternūm pollicum quadra-
torum. Cuius urnae longitudo ac latitudo integri, ſed profunditas dimi-
diati pedis menſu explicabitur. Ratio quidem quadra, ſed dimidio à cubi-
ca deficiens. Vrna triticarium ſextarium Friburgenſem continet, ſi uas
cui leuiter imponitur ſextarius, uel ſemel, uel bis concutiatur: alioqui cu-
mulator eſt aliquantulum ſextarius quàm urna, exigua ſanè differentia.

B Rurſus ſi octies nouem octies ducamus, Modius proueniet Romanus,
tertia amphorae pars, quingenūm ſeptuagenūm ſenūm pollicum quadra-
torum. Cuius modij latitudo ac profunditas octonis pollicibus, longitu-
do nouenis perficitur. Ratio paululum à cubica deficiens.

A **C O N G I V S** inter reliqua uasa celeberrimū, sexies sex, sexies, æquā ac uerè cubicam multiplicationē recipit, ducentū denūm senūm pollicū quadratorū capax. Hunc producit dimidiatus pes, secūdūm cuius unciarū diuisionē sextarij in congio pernotant. Ex his autem luculenter apparet, nō ut totus pes amphoram producit, ita & pedis dimidium producere amphoræ dimidiū, sed octauam eius duntaxat partem.

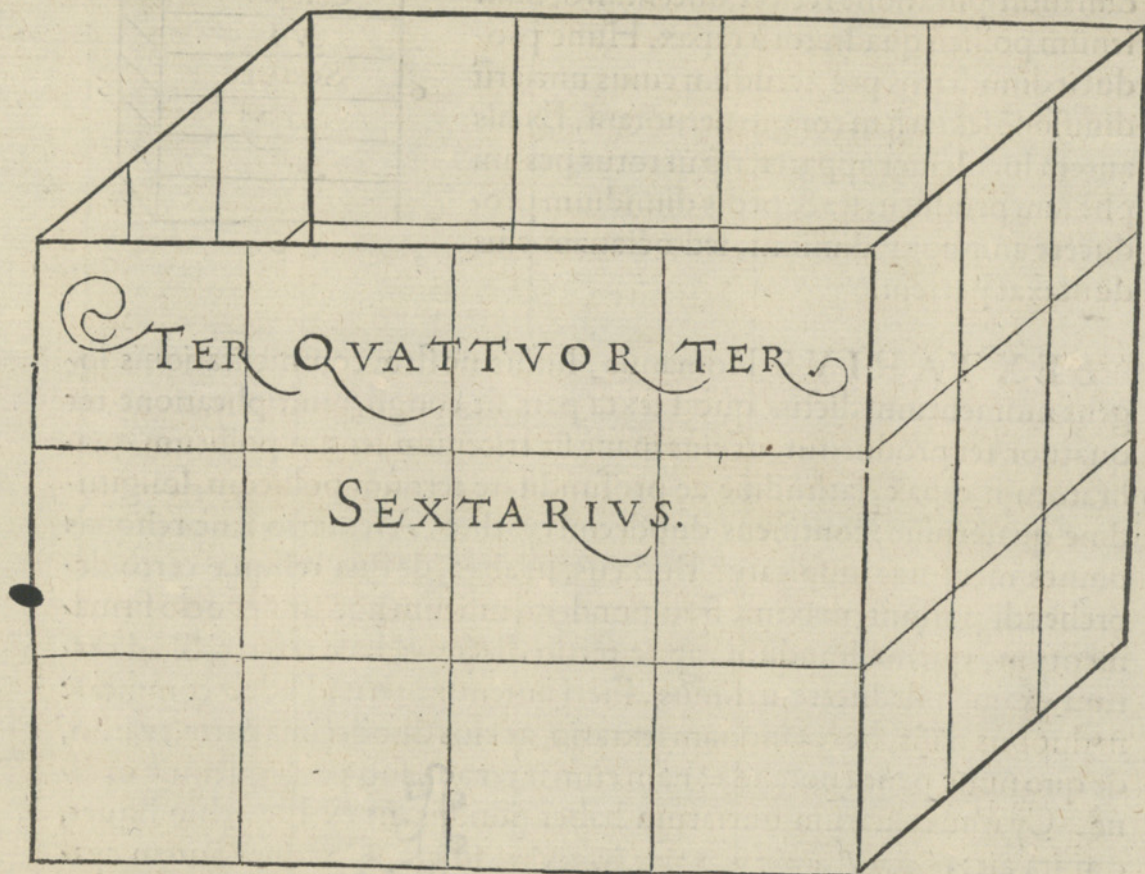

B **S E X T A R I V S** Romanus, huius nostræ commentationis ingens momentum, dictus quòd sexta pars sit congij, multiplicatione ter quatuor ter producit, ut eius inane sit tricentū senūm pollicum quadratorum capax, latitudine ac profunditate ternūm pollicum, longitudine quaternūm, continens duodecim cyathos. A sextario sanè reliquas omnes mensuras auspicatur Budæus, ut ab ea, de qua reliquæ certò deprehendi possunt, maximè si ad pondera, unicum hoc in negotio firmamentum, quemadmodum capite tertio diximus, hæc referre, & ad certum examen deducere uelimus. Fieri autem poterit id adeò commodè in duobus uasis, hocce inquam sextario, ac eius duodecima parte, cyatho, de quo nunc pauca notanda: nam eum inter alia suo prosequemur ordine. Cyathus duarum unciarum habet pondus, ut ex Hesychio liquet, qui ita ait: *δέξαται δὲ κύαθος ὑγρῶ πινός ὀγγίας δύο.* id est, Continet autem cyathus liquoris alicuius uncias duas. Facito inane, cuius longitudo duorum sit pollicum, latitudo sesquipollicis, profunditas unius, uidelicet ut sit capax ternūm pollicum. Tum uerò statue libram, in cuius alteram lancem ponito duarum unciarum pondus, in alteram uerò tantum uel uini

C uel aquæ, ut libræ examen ad angulos rectos constet. Eum inde liquorem fundito in cauum illud inane, & uidebis impleri superficietenus: quod ni fiat, falsa fuerit probatio. Sed agè iam idem de sextario ostendamus. Isidorus sextarium dupondium facit, hoc est, quaternūm ac uicentū unciarum. Facito tibi rursus inane **X X X V I**, pollicum capax, uidelicet cuius longitudo sit quaternūm, latitudo ac profunditas ternūm pollicum. Statuito libram, in cuius alteram lancem duas ponito libras Romanas, in alteram tantum liquoris infundito, ut æquilibrium constet, eum deinde liquorem in illud inane infundito, & liquoris superficies extrema respondebit labris ad amussim. In his duobus uasis efficax probatio sufficiens fuerit ad omnium uasorum æquitatem probandam. Hic causari inæqualitatem ponderū in uino & aqua, iniquū fuerit, non minus quàm pedem ac ipsa pondera nō æqua causari. Lutetianus siue Parisiensis pes, ac publica pondera eiusdem urbis, pulcherrimè respondent: alibi scio deficient. Nihil autem stultius quàm dicere, uinū & aquam pondere differre.

De aſſe & partibus eius

Fieri poteſt ut in aliqua magna ſumma uno cyatho differant, at id noſtrā rationem non impedit: ut in ſextario cochlearis uncia, in congio cochlear.

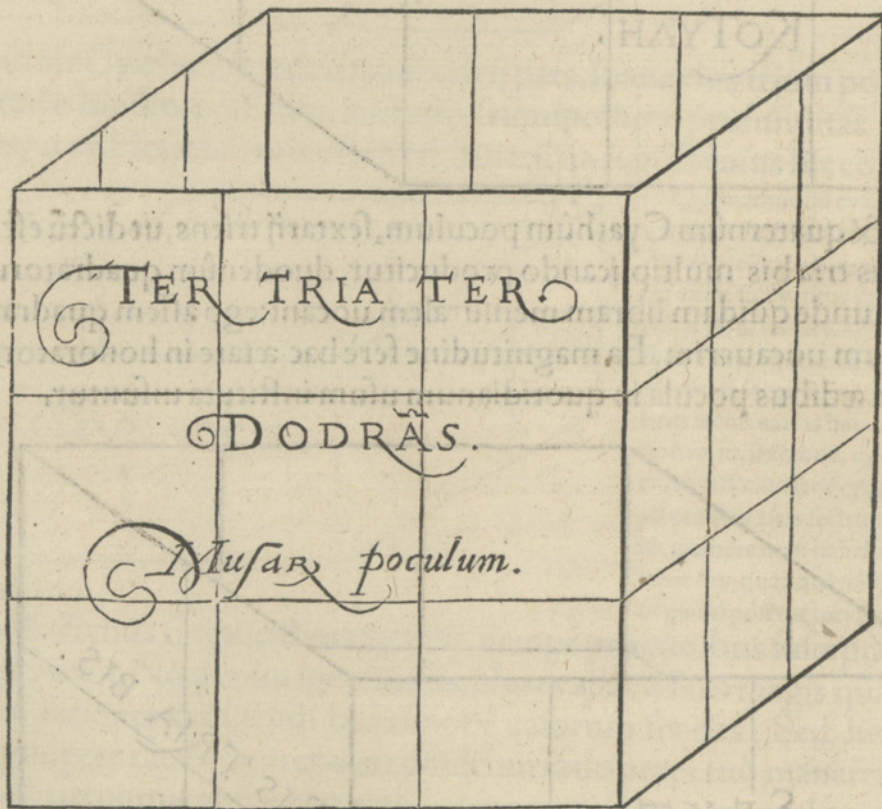
Cyathi	XII	Sextarius as	II libræ.	TER QVATTVOR TER	<i>Sesquicheopina. Dimidium mensuræ Fribur. Brisgoæ.</i>
	XI	Deunx	I lib. & X un.		
	X	Dextans	I lib. & VIII un.	TER TRIA TER	<i>Dimidiū mēsuræ Basilien. Musarum poculum.</i>
	IX	Dodrans	I lib. & VI un.		
	VIII	Bes	I lib. & IIII un.	TER QVATTVOR BIS	<i>Cheopina. Dimidiū Pintæ.</i>
	VII	Septunx	I lib. & II un.		
	VI	Semis	I libra.	TER TRIA BIS	<i>Hemina, κοτύλη, φούδιον, Benedictinorum poculum.</i>
	V	Quincunx	X uncia.		
	IIII	Triens	VIII uncia.	BIS TRIA BIS	
	III	Quadrans	VI uncia.		<i>Gratiarum poculum.</i>
	II	Sextans	IIII uncia.		
	I	Vncia sext.	II uncia.		

Videntur autem mihi, ni fallar, apud priscos pocula fuisse, quorum, quod duorū fuit cyathorum capax, sextantis habuit nomen: quod trium, quadrantis: quod quatuor, trientis. Atq; haud scio an omnium assis partium, ut quincuncis, septuncis ac dextantis. Nomina ferè omniū partium legunt̄ uariè apud autores. Sextantis, Martialis: Sextantes Calliste duos infunde Falerni. Quadrantis, quod Gratiarū fuit. Idem: Quadrantē duplices

A plices de seniore cado. Triētis. Idem: Seruabor dominæ Ruffe triente tuo, quod uocabulum est & apud Persium ac Propertium. Quincuncis, semissis & bessis. Idem: Quincunces, & sex cyathos, bessemq; bibamus. (Dodrans Musarum poculum est.) Deuncis. Idem: Misceri sibi protinus deunces. Budæus autem lib. v. nō magis pocula quàm mensuras ea nomina significare putat, quod facillè credo. Martialis lib. viij, ad Posthumiānū, bessem uidetur scutulam uocare, cū inquit: Bessalem ad scutulam sexto peruenimus anno, Post hunc in cotula rasa selibra data est.

Quòd si ter tria ter ducas, uerum cubum, nouenūm cyathūm produces, Poëtarum, ἢ τῶν θ' μισθῶν ποτήριον, olim ebriorum iudicatum, quod hodie sobriorū esset. Meminit Horat. lib. iij. Carm. ode xix. Ternos ter cyathos attonitus petet uates. Et Ausonius in grypho ternarij: Ter bibe, uel toties ternos, sic mystica lex est. Basiliensis mensuræ dimidium. Sobrii hominis in singulos epulatus iusta mensura, tribus cyathis minor sextario.

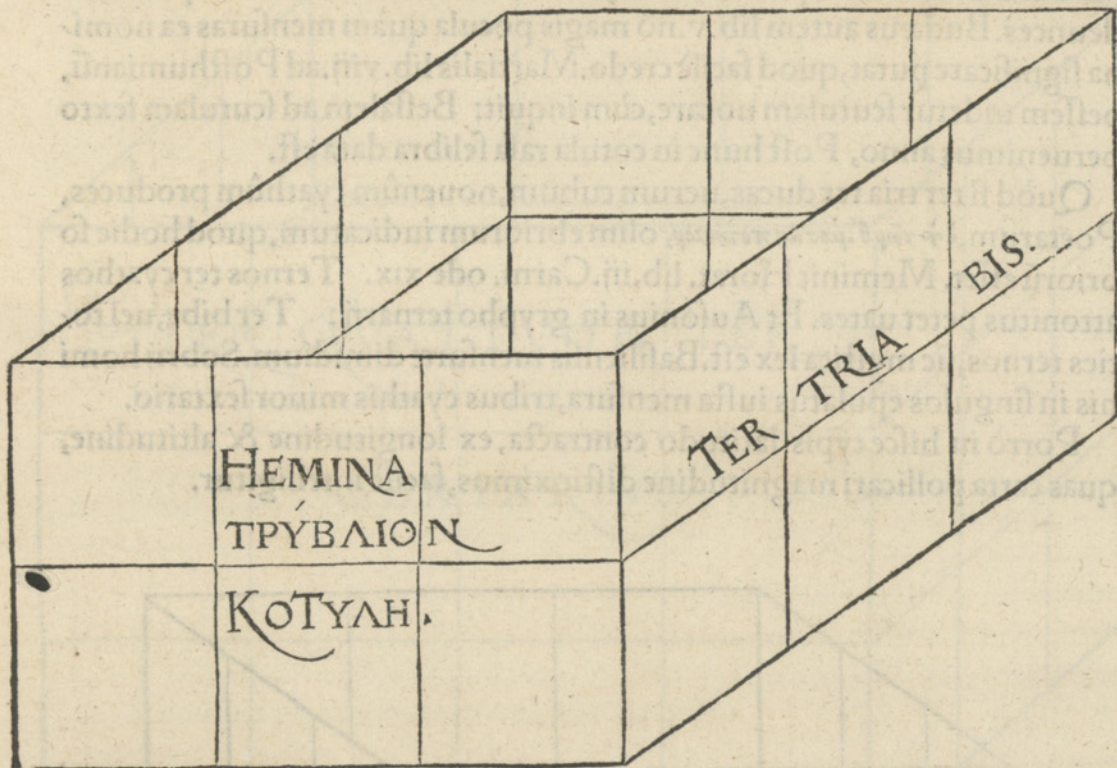
Porro in hisce typis latitudo contracta, ex longitudine & altitudine, quas certa pollicari magnitudine distinximus, facillè intelligitur.

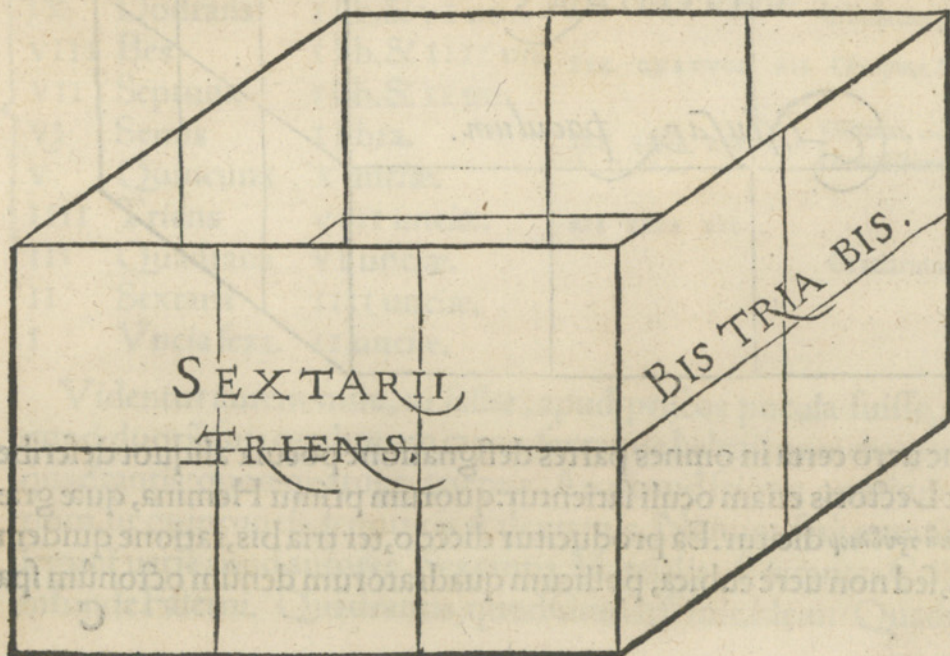
Nunc uerò certa in omnes partes designatione pocula aliquot describe mus, ut Lectoris etiam oculi fatientur: quorum primū Hemina, quæ græcè κωτύλη ἢ πρὺβλιον dicitur. Ea producitur dicēdo, ter tria bis, ratione quidem quadra, sed non uerè cubica, pollicum quadratorum denūm octonūm spa

De asse & partibus eius

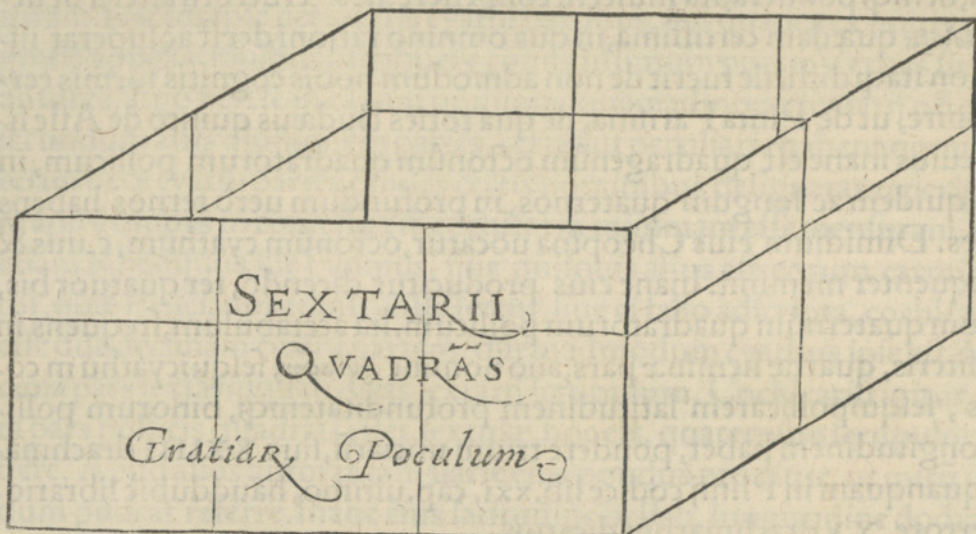
cium cōplexa. Vasis longitudo latitudoq̄ trinūm pollicū, profunditas bi
nūm. Sextarij dimidiū, ut ex superioribus patet. Pōdus eius libra, hoc est,
XII uncia. Cyathos habet VI. Benedictinorū poculum. Eius hic est typus.

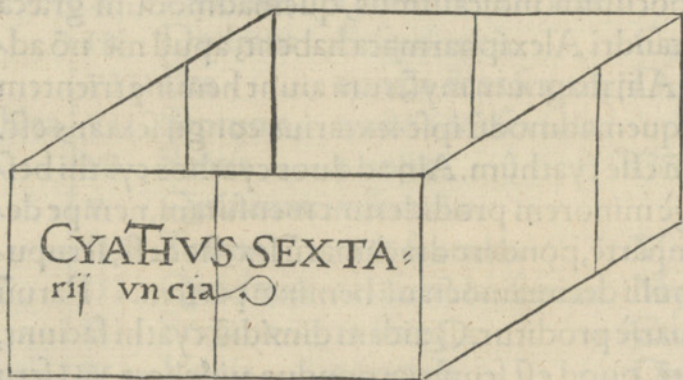
Est & quaternūm Cyathūm poculum, sextarij triens, ut dictū est. Inane
eius bis tria bis multiplicando producitur, duodenūm quadratorum pol
licum, unde quidam libram mensuralem uocant: ego assem quadratorum
pollicum uocauerim. Ea magnitudine ferè hac ætate in honoratorum ui
rorum ædibus pocula in quotidianum usum instituta uisuntur.

A Porro trium cyathorū poculum, Gratijs sobrietatiq; dicatum, producet, si latitudo binorum pollicum, longitudo trinūm, profunditas sesquipollice expediatur. Id sextarij quadrans apud autores dicitur. Viduarum ac uirginum poculum nostra ætate. Eius hic est typus.

B Sequitur Cyathus, duodecima sextarij pars. Inane eius trium pollicum, longitudo binūm pollicum, latitudo sesquipollicis, profunditas pollex. Pōdus, ut ex Hesychio ostensum est, binarū unciarū. Huius hic est typus.

Quemadmodū cyathus est sextarij uncia, id est, pars $\times i i$. ita cochlear est cyathi uncia. Diuiditur enim sic cyathus in $\times i i$ cochlearia, ut sextarius in $\times i i$ cyathos. Porro quemadmodū sextarij partes secundum assis diuisionem factæ, uarias habent appellationes, ut, sextantis, quadrantis, trientis &c. ita sanè cyathi partes ad eandem assis sectionē institutæ, diuersas item habent denominationes, quanquā nō ita certas, ut paulò post dicturi sumus.

C Hæc hæctenus simplicissima ratione, nempe pro rudibus suscepta, proponere placuit. Neq; enim ignoramus, plures alias esse in magis quadram formam rationes redigendi huiusmodi uasorum species. Sed hercules hîc magnopere cauendum erat, ut pollicum ratio perpetuò maneret, quadri forma utcunque apparet, quippe quæ non minus in rotundum reduci poterat: sed tum periret pollicis maiestas, quem hîc tantum non adoramus. Non igitur placuit, cum negocij pessimo publico, ingeniū ostendere, ut radicū, hoc est, pollicum, ex quibus totum hoc uelut pullulat negocium, ἐπιφαιεα tam scedè periret. Cū igitur inane cyathi sit ternūm quadratorū pollicum, singuli quadrati pollices cyathi trientem faciunt. Quapropter ex pollicis quātitate (cū terni cyathū expleant) omnis uasorum

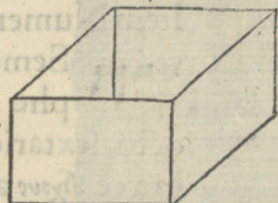
De asse & partibus eius

- D** capacitas facillè discitur, uelut ex huius praxeos elemento. Quicumq; igitur pedem habet urbis Parisiensis, ac eiusdem pondera publica (hodie in hisce regionibus Troiana, pro Romana uocant) is stupendo propèmodum naturæ miraculo uidebit, tria hæc, pedis partes, uasorum capacitatem siue inania, deniq; pondera, ita inuicem congruere, ut alterutrorum alterum sit uelut ἀπὸ δαξίς quædam certissima, in qua omnino rationi deest ac superat nihil. Non itaq; difficile fuerit de non admodum nobis cognitis formis certò definire, ut de Pinta Parisina, de qua toties Budæus quinto de Asse libro : cuius inane est quadragenum octonum quadratorum pollicum, in latum quidem ac longum quaternos, in profundum uerò ternos habens pollices. Dimidium eius Cheopina uocatur, octonum cyathum, cuius & ille frequenter meminit. Inane eius producitur dicendo, ter quatuor bis, uicenum quaternum quadratorum pollicum. Ita acetabulum, frequens in
- E** sacris literis, quartæ heminæ pars, alio nomine ἡξίβαφορ, sesquicyathum continens, sesquipollicarem latitudinem profunditatemq; binorum pollicum longitudinem habet, pondere trium unciarum, siue XXIII drachmarum: quanquam in Plinij codice lib. xxi, cap. ultimo, haud dubiè librariorum errore, x v drachmarum dicatur.

De Mystris & Chemis ingens dubitatio est, quæ ob diuersas autorum traditiones mirè Lectorem turbat. Quidam enim mystrum magnum (ut inde incipiamus) dimidiatam heminam faciunt, trium cyathorum, quale paulò antè Gratiarum poculum indicauimus, quemadmodum græca quædam scholia super Nicandri Alexipharmaca habent, apud me non admodum magni momenti. Alij magnum mystrum aiunt hemine trientem esse, sextarij uerò sextantem, quemadmodum ipse sextarius congij sextans est. Sic magnum mystrum duum esse cyathum. Alij ad duos cyathos cyathi bessem addunt. Quidam longè minorem prodiderunt mensuram, nempe decimam sextam esse heminæ partem, pondere drachmarum sex, hoc est, scrupulorum xviii. Deniq; nonnulli decimam octauam heminæ partem. Paruum autem mystrum & ipsum uariè proditur. Quidam dimidium cyathi faciunt, quidam quartam cyathi partem, quod est semuncia pondus, uidelicet xii scrupulorum: idq; magis cõuenit inter autores. Quod si maius mystrum intelligamus decimam octauam heminæ partem, ipsum sanè fuerit cyathi tertia pars, id est, pollex quadratus : habet enim hemina sex cyathos, ter autem sex faciunt xviii. Erit igitur maius mystrum, si quidem minus mystrum quartam cyathi partem fecerimus, epitriton siue sesquitercium ad minus mystrum, quemadmodum 4 ad 3. Sic maius mystrum pro inani quadratum habebit, ut dictum est, pollicem: minus autem, pollicis dodrantem. Hæc de mystris. De Chemis autem propè obscurior est traditio. Quidam enim Chemen magnam eandem cum statere & regia nuce esse contendunt. Sed stateris pondus est semuncia, cuius ponderis & paruum mystrum est, nempe quarta cyathi, qui binas habet uncias, pars, ut sæpe nunc ostensum. Ergo idem esset paruum mystrum cum Cheme magna. Porro rursus, plurimi paruum mystrum à Cheme parua

A parua non distinguunt, imò idem esse scriptis prodiderūt. Vnde planè sequeretur, tria hæc, magnā chemen, paruam chemen, paruam item mystrū, in idem recidere, quod perquàm absurdū est: quare nihil certi de his asserere possumus. Existimamus autē omnia ista minutiora uasorū nomina, ubi ubi apud autores reperiantur, posse reduci in cyathi partiū nomenclaturam. Lector ipse perspectis cyathi partibus, cui quancq; ex nouis ac inco gnitis appellationibus attribuere cōmodissimum putet. Veritas sit penes autores. Ego hercle in ea sum opinione, quemadmodū sextarij nō omnes secundum assis diuisionem partes, certa aut peculiaria habent nomina, ita etiam neq; cyathi partes omnes certis nominibus designatas reperiri. Id fe rē apud omnes in confesso est, cochleariū minimam esse mensuram. Addit etiam Rhemnius ille Fannius, siue quisquis alius est eorum carminū au tor, quæ Priscianus transtulisse fertur, siue ei falso adscripta, cochleariū ita esse duodecimam cyathi partem, quemadmodum cyathus ipse est duode cima pars sextarij: quasi dicas sextarij scrupulum. Cochleariū igitur, quar ta pars pollicis quadrati esset, sextulæ, hoc est, quaternūm scrupulorū pon dere. Apud alios autores tam uariè eius pondus proditur, ut mirū in mo dum pudeat referre. Inane eius latitudine bessali, longitudine dodrantali, profunditate semissali explicatur. Sed partium cyathi hic sit typus.

Cochlea ria	}	XII	Cyathus	as II. uncia	Tres pollices.	Cochlear cyathi uncia.
		XI	Deunx	I uncia, & V sextulæ.		
		X	Dextans	I uncia & IIII sext.		
		IX	Dodrans	Sesquiuncia.	Cyamus. 36 -SS-	
		VIII	Bes	I uncia & II sextulæ.	Duo pollices.	
		VII	Septunx	I uncia & I sextula.		
		VI	Semis	I uncia.	Cōcha minor. 24 -SS-. Item Cygnus.	
		V	Quincunx	V sextulæ.		
		IIII	Triens	IIII sextulæ.	Vnus pollex. Mystrum magnum.	
		III	Quadrans	III sextulæ. semun.	Mystrū paruū. 12 -SS-. Itē cheme ma.	
		II	Sextans	II sextulæ.	Corus apud Georgium Vallam,	
		I	Vncia	I sextula.	Cochlear. IIII -SS-	

Fannius:

Cochlear extremum est, scrupulicq; imitabitur instar.

DE MENSURIS HEBRÆIS. CAP. VIII.

C Ebræas mensuras multi, ut rem scitu multò dignissimā, ac maximè Christianis Theologis necessariam, descripsere: quem admodum (ut alios omnes omitam) nostra ætate Robertus Cenalis Parisiensis Theologus, duas hac de re editiones emisit, quarū priorem magis probo; eam porrò hīc sequemur. Cæterum non hoc agimus, ut ad amissim omnia certa credi uelimus quæ ille dicit, cū ipse met ea nō ita multò post quadam ex parte, nulla (ut ego opinor) coactus necessitate, emendauerit, sed ut proximè ad ueritatem ea prodantur: ne,

De asse & partibus eius

D quod nostra ætate de cyatho ac modio factum est, accidat, quorū alter quadruplo, alter sextuplo maior uulgò creditus est, etiā ab ijs qui literas ipsas bonas comedisse uideri uolunt. Non omnino inter Hebræorū Rabinos conuenit: nil igitur mirum, si ipsi nō omnia ad unguem cognoscimus. Sat fuerit, puto, Lectori, scire Log esse longè minorē mensurā, quā sit Hin aut Seah. Veritas sit, ut antè diximus, penes autores.

לוג Log, sex ouorum capax, ut dicunt Hebræi. Diuus autem Hieronymus sextarium uertisse dicitur, ut Leuitici decimoquarto. Et olei sextarium, duosq; turtures. Hic Robertus duplicem sextarium nobis exhibet. Alterum Hebraicum, qui sit octonūm cyathūm, quem Parisini hodie Cheopinam uocēt, de qua paulò antè ex Budæi libro de Asse quinto, disseruimus. Dimidia est Pinta, eam Hebraicè Log dictam putāt. Alterum sextarium Romanum, qui sit duodenūm cyathūm, de quo item superius copiose diximus. Sanctes Pagninus Lucensis Hebraicarum dictionum interpres, ex Rabi Dauide ait, Log esse duodecimam partem mensuræ Hin: de qua paulò pōst.

קערה Græcè τὸ ὄψιλαρον, Latinè acetabulū, Francicè sauciere, Celticè & germanicè ein effigfelse. De eo multa in prioribus, ubi Plinii codicis errores redarguimus. Sesquicyathum continet. Eius mentio tum alibi, tum Exodi xxv. & xxxviij. Acetabula, phialas, & scyphos. Item Numeri vij.

חין Semodius Romanus, Choas Atticas geminas habet, autore Iosepho libro tertio Antiquitatum, cap. xij. Chus autem heminas octo, sextarios quatuor continet. Hin igitur Choë duplo maior, & Hin græcè δίσκος appellatur, senūm Pintarum, librarum Romanarum denūm senūm. Est eius mentio Ezechielis xlv. prorsus ad finem, & xlvi. Item cap. iij. ita ait Propheta: Aquam in mensura bibes, sextam partem Hin, id est, Pintam, hoc est, sedecim cyathos.

סאה Modius. Rabi Solomon ita habet: Satum sex habet Cabos, Cabus quatuor Log, Log uerò sex oua. Ex his liquet, Satū tertiam partem amphoræ esse, ut & modius est. Mentio eius est Geneseos xvij. Accelera, tria Sata farinæ commisce, & fac cineritios panes. Et iij. Reg. vij. In tempore hoc modius Similæ uno statere erit, & modij hordei statere uno.

קב Cabus duas Pintas Parisinas habet, cyathos trigintaduos, ut ex iam dictis Rabi Solomonis uerbis patet. At Sanctes Pagninus Cabum sex medimnis circumscribit, ut sit amphorarum XII. ad illum locum, qui est iij. Reg. vi. Tandiu obsessa est ciuitas donec uenderetur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars Cabi stercoris columbarum quinque argenteis. Ita in hac dictione uehementer uariatum est apud Hebræos.

חומר Gomor, Exodi xvi. est decima pars Ephī. Porrò Ephī & Batus, decima pars Cori, ut patet Ezechielis xlv. Quidam putāt Iosepho

A Iosepho Assarion dictum. Quando autem Ephī idem est quod amphora, amphora uerò habet XLVIII sextarios Romanos, denique cum Gomor sit decima pars Ephī, sequitur Gomor habere propemodum quinque sextarios: in summa desunt duo sextarij.

אֶפְהָי Ephī maximè celebris mensura apud Hebræos, ita quidem Cori decima pars, ut eius Gomor est pars decima. Porrò Ezechielis xlv. Batus & Ephī idem sunt. Batus autem, autore Iosepho, habet sextarios septuagintaduos, quod de minore intelligatur oportet sextario, ut uult Robertus. Ergo Pintas trigintafex, quæ conficiunt amphoram. Igitur idem sunt Ephī, Batus, & amphora. Probationem sumit Robertus ex Esaïæ cap. v. ubi nostra translatio habet, Triginta modij sementis facient modios tres: ibi Hebræi ita habent, Corus sementis faciet Ephī. Vbi diuus Hieronymus, Triginta (inquit) modios pro Coro posuimus. Hinc apparet, quemadmodum triginta modij respondent Coro, ita Ephī tribus modijs. Et Ruth secundo pro Epha, editio Chaldaica habet tria Sata. Et Rabi Solomon in Ezechielis cap. xlv. asseuerat Epha & Batum tria capere Sata. Item tertij Reg. vii. idem inquit, duo millia Batorū comprehendere sex millia Satorū. Idem Rabi Exodi xvi. ait Ephī continere tria Sata. Hæc pro simplicissima ratione sufficiunt: non enim nos latet quàm miram à scriptoribus super hac re tradita legantur.

לֶחֶת Dimidius Corus, hoc est, quindecim modij, quinque Ephī. Corus enim habet triginta modios, decem Ephī. Ea dictio semel tantum, inquit Robertus, in sacra scriptura inuenitur, Osæ tertio: Fodi eam mihi quindecim argenteis, & Coro hordei, & dimidio Coro hordei. Vbi pro dimidio Coro ponitur Lethech. Corum autem & eius dimidium diuus Hieronymus ad quadragintaquinque modios reduxit, quod quidem pulchrè cum hac traditione conuenit. Hæc alieno autore tradita, digna tamen quæ sciantur, omittere nolimus, ut Lector etiam hac parte adiutaretur.

DE ASSE IN COELO.

CAP. IX.

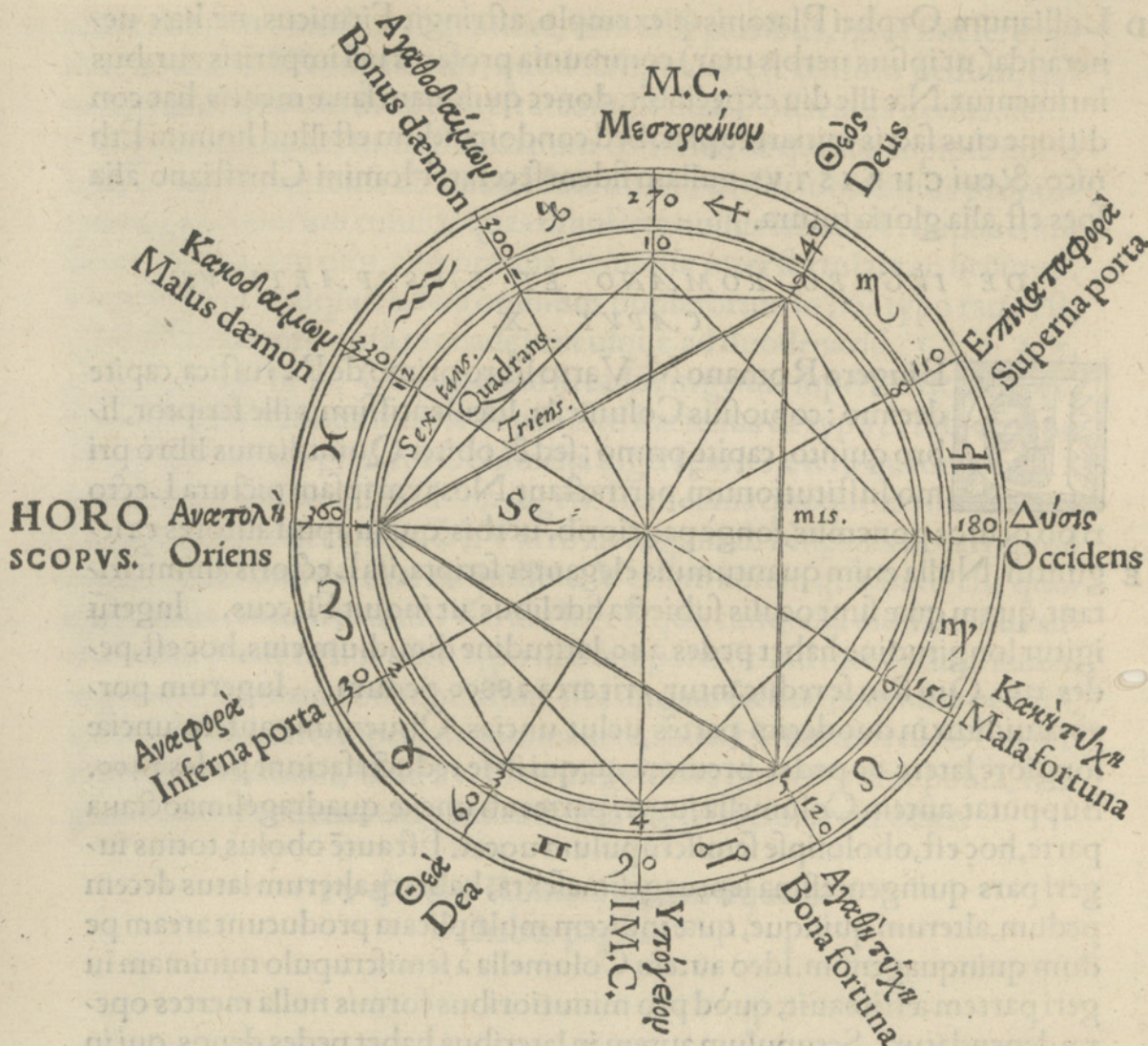

Numerus duodenarius, inquit Budæus libro primo, & Astromicis & Genethliacis familiaris & accommodatus est. Unde & aspectus quadrantales obseruant, & trientales, sextantesq;. Hos duos extremos, trinos & sextiles uulgò uocant. Hæc ille. Quam in re sciendum, totum zodiacum instar assis esse, signa uerò duodecim, uelut eius uncias. Cæterum Astronomi omnes aspectus ab Horoscopo considerant. Est autem Horoscopus ea cœli pars, quæ genituræ tempore ab Oriente emergit supra horizonta: ad hunc omnes referuntur aspectus. quorum mathematici quatuor enumerant. Primus est sextans, qui fit in sexta zodiaci parte, signis duobus, siue in tertio signo (utroq; enim modo autores loquuntur) siue denique LX gradibus: atque

De asse & eius partibus

D ob id sexagenarius dictus. De quo Plin. lib. ij. cap. xvij. Hic numerus (inquit) sexangulas mundi efficit formas. Idem etiã hexagonus dicitur. Secundus quadrantalis, qui in quarta zodiaci parte fieri solet, signis tribus, aut in quarto signo, trium signorũ interstitio, XC gradibus: ob id enim nonagenarius dictus. Plin. eodem lib. cap. xv. Martis (inquit) stella, ut prior, etiam ex quadrato sentit radios ab XC partibus, unde & nomen accepit. Dicitur etiam tum quadratus, tum tetragonus. Tertius trientalis, qui trientem zodiaci capit, & in quinto fit signo, quatuor signorũ interuallo. Is constat partibus CXX. Plinius triquetrum iam dicto loco appellat. Vocatur & trigonus. Quartus semissis, qui fit diametro, sex signis siue in septimo signo, per gradus 180. Hic aspectus minax & malignus perhibetur, cum triquetrus sit irradiatio læta ac felix, sicut & sextans simili benignitate cum triquetro aspectu. Quadrantalibus autem tristis, ut semissis. Omnium autem aspectuum ratio hoc sequenti typo facile perdiscitur: sumptus est ex Iulij Firmici lib. ij. capitib. xvij. xix. ac xx. quibus capitibus quaternos aspectus tractat, quorum tamen collatio tota pendet ex Horoscopo. Primus aspectuum quaternarius est, IIII cardinum qui sunt in quadrantibus ac semisse, Ortus, occasus, medium cœlum, imum cœlum, græcè ἀνατολή, δύσις, μεσσηράριον, ὑπόγειον. Alter quaternarius est in trientibus & sextante. Ex triente quintus & nonus, ex sextante tertius & undecimus, bona fortuna, deus, dea, bonus dæmon: græcè ἀγαθὴ τύχη, θεός, θεά, ἀγαθὸς δαίμων. Tertius quaternarius pigrorum locorum, qui unico tantum signo ab Horoscopo distant cum oppositis diametro locis, ut sunt, secundus, duodecimus, sextus & octauus: inferna porta, malus dæmon, mala fortuna, superna porta: græcè ἀναφορά, κακοδαίμων, κακὴ τύχη, ἐπιμεταφορά. Porro in hoc typo signa duodecim ita naturali serie disponuntur, quemadmodum ascendere consueuerunt. Partes quoque gradus nunc uocant, appositæ sunt: nam in ijs apponendis perquam sollicitus uisus est Firmicus. Hæc tamen si (inquit Budeus) uanissime à Mathematicis disputantur, ideo tamen utilia sunt cognitu, quod & aspectuum radiationumque adnotatio, astronomiæ etiam cum genethliologia communis est. Mihi porro in hoc notantur, quod in assis ratione cadunt, tum etiã quod apud celebres autores sæpe adducuntur. Et ipsa zodiaci diuisio in assis modum temporum rationem secum trahit, nempe anni duodecim menses: quadrantes enim anni dicimus ternos menses, uulgo quatuor tempora, & adhuc ineptius, quartalia uocata. Semestre imperium, sex mensium, & multa similia, passim obuia, ac notiora quam ut multum operæ de ijs enarrandis in hoc compendio sumamus.

Vanitas

C VANITAS uanitatū, & omnia uanitas, clamat sanctus ille Ecclesiastes. At ubi magis congruet hæc exclamatio, quàm in uanissimam hanc, falso appellatam scientiam? quippe quæ stultè se ea comprehendere existimat, quæ in solius Dei optimi maximiq; potestate, nutu, ac uoluntate consistunt. Non facillè mouebit Firmicus ille multorum millionum præceptis animum uerè Christianum à certa in Deum spe, qua probè scimus, contra sydera, ac omnium astrorum uim, imploratum ab eo auxilium plus quàm potens fore. Nihil, aut admodum parum facit Horoscopus ad corporis aut animæ salutem: plus hercle felix educatio, ad Christiana opera consuefactio, cum optimis quibusque à teneris consociatio, postremò commiserantis Dei gratia, omnibus profuerint, quàm sollicita illa syderum obseruatio, omnis superstitionis origo ac fons. Astra inclinant, necessitatis nihil habentia. Verùm dij boni quot modis ea inclinatio, calamitatibus ac necessitatibus nostris ita urgentibus, impeditur: ut millesimus quisque ad eam inclinationem non perueniat. Vt libet ridere, quoties lego seuerum illud iusurandum, quo Mauortium Lollia-

De asse & eius partibus

D Lollianum, Orphei Platonisq; exemplo, astringit Firmicus, ne hæc ueneranda (ut ipse uerbis utar) communia profanis uel imperitis auribus intimentur. Næ ille diu expectabit, donec quisquam sanæ mentis, hac conditione eius sacris initiari cupiat. Sed condonandum est illud homini Ethnico, & cui **C H R I S T V S** nullam fidem fecerat. Homini Christiano alia spes est, alia gloria futura.

DE IUGERO ROMANO ET EIVS PARTIBVS.

CAPVT X.

DE iugero Romano **M. Varro** libro primo de *Re rustica*, capite decimo; copiosius **Columella**, luculentissimus ille scriptor, libro quinto, capite primo: sed & obiter **Quintilianus** libro primo *Institutionum*, pertractant. Nos rem ipsam pictura Lectori ob oculos ponemus, longè pauciorib. uerbis, quàm apud autores ea leguntur. Nulla enim quantumuis eleganter scripta, ita Lectoris animū iritant, quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, ut inquit **Flaccus**. Iugerū igitur longitudine habet pedes 240. latitudine dimidium eius, hoc est, pedes 120. Qui si in se reducantur, erit area 28800 pedum. Iugerum porò diuiditur in duodecim partes uelut uncias. Obueniunt autem uncia longiore latere 60 pedes, breuiore 40. qui in se reducti faciunt pedes 2400. Supputat autem **Columella** iugeri partes ab uncia quadragesima octaua parte, hoc est, obolo: ipse semiscrupulum uocat. Est autē obolus totius iugeri pars quingentesima septuagesima sexta, habetq; alterum latus decem pedum, alterum quinque, quæ inuicem multiplicata producunt aream pedum quinquagenū. Ideo autem **Columella** à semiscrupulo minimam iugeri partem aestimauit, quòd pro minutioribus formis nulla merces operæ dependatur. Scrupulum autem in lateribus habet pedes denos, qui in se reducti faciunt aream centenū pedum. Semifextula latus unum 20 pedum, alterum decem habet, qui inuicem ducti, efficiunt 200 pedes. Sextulæ latera uiceniū pedum, faciunt aream 400 pedum. Sicilique latera, alterum 20, alterum 30 pedum, aream faciunt 600 pedum. Semuncia latus alterum 40 pedum, alterum 30, aream conficiunt 1200 pedum. Denique uncia latera, alterum 40, alterum 60 pedum, aream faciunt 2400 pedum. Quæ area cum suis lateribus, per omnes assis partes facilè ostendit omnē, qui quidem in hanc rationem uenit, numerum.

Huic typo subiecimus quatuor uersus, uelut omnium iam dictorum syllogismum. In quorum primo ostenditur, quota quæq; pars sit iugeri. Est enim obolus iugeri pars quingentesima septuagesima sexta. Scrupulū autem ducentesima octogesima octaua. Semifextula centesima quadragesima quarta, ac deinceps ut numeri indicant. In secundo uersu pedes tum ipsius iugeri, tum partium eius, positi sunt. Habet enim obolus siue semiscrupulum in area 50 pedes, scrupulum duplo plures, nempe centum. Semifextula **CC**, sextula **CCCC**, & in sequentibus similiter. Tertius ordo ex
olical

A plicat nobis in omnibus tum unciaë, tum assis partibus, quot sint scrupuli. Quod ideo factum uidetur, quòd scrupulum est centum pedum, qui numerus plurimum memorię est accommodus. Postremus uersus, uetusta signa tum unciaë, tum assis partium continet, de quibus copiose initio huius commentationis diximus. Huic ultimo uersui subiecimus proportionem proximorum cuiuscq;, quas dinoscere nullus labor est: duplæ enim sunt ad sextantem usq;, excepta una hemiolia inter sextulam ac siciliquũ. Porro ab uncia usq; ad assem omnium numerorum in hoc typo ratio est, quæ est numerorũ qui à monade sunt usque ad duodenariũ, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Omnes enim hi cadũt in genus superparticulare, exceptis primis duobus inter se duplis. Sed hæcenus de typo & subiectis numeris. Enumerat præterea Columella iugeri partes, Actũ quadratũ, CXX pedum in quadrum, dimidium iugeri. Item clima quoquouersus LX pedes, id est, iugeri fescuncia. M. Varro ait Iugum ab Hispanis uocari, quod iuncti boues uno die exarare possint. Verum autem quadratũ esse quoquouersus centum pedum. Verũ hæc & quæcunq; alia diuisionibus adducuntur, facillè ex hoc ad eò typo iudicari poterũt. Ad metiendum autem iugerum, Romani commodissimè sibi uirgam factitarũt denũm pedum, quam proinde decempedam nominauere, cuius Horatius secũdo Carminum libro meminit, Ode xv. Hæc uirga uicies quater ordine posita, longitudinem: duodecies uerò, latitudinem iugeri mensori expediet.

IUGERI Romani typum sequens
habet pagina.

Iugeri Romani cum partibus typus.

Longius unciae latus

240

60 pedes 2400 ped.	Vncia area 40 ped.	30 ped. 1200 ped.	Semuncia area 40 pedes	30 ped. 600 ped.	Sicilici area 20 pedes	20 ped. 400 ped.	Sextula area 20 pedes
15 ped. 300 pedes	Drachma area 20 ped.	Totius iugeri area 28800 pedes.					
10 pe. 200 ped.	Semisextula area 20 ped.	10 ped. 100 ped.	10 ped.	5 ped. 50 ped.	10 ped.	10 ped.	10 ped.
		Scrupuli area SS		Obolisive semiscrupuli area SS			

120

Breuius unciae latus 120

240

576	288	144	72	48	24	12	6	4	3	3 1/2	1/2	1/2	1/12	2/3	3/4	1/2	1/3	2/4	1/4
50	100	200	400	600	1200	2400	4800	7200	9600	12000	14400	16800	19200	21600	24000	26400	28800	Ar	Iuger
1/2	I	2	4	6	12	24	48	72	96	120	144	168	192	216	240	264	288	SS	SS
SS	SS	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	ψ	S	S	S	SS	SS	SS	SS	SS	SS
dupla	dupla	dupla	sequisipla	dupla	dupla	dupla	dupla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla	sequisipla

Quota quaeq; iugeri pars.
Pedes in partibus tum un
ciae tum aisis.
Scrupula in partibus tum
unciae tum aisis.
Signa utusa tum partiū
unciae tum aisis.

A DE HÆREDITATE IN ASSEM DIUISA. CAP. XI.

Hæreditatem in XII partes diuisam notius est, quàm ut multis uerbis admonere sit necesse. Libro enim secūdo Institutionū, titulo de hæredib, instituendis, Iustinianus omnes assis partes bono sanè ordine explicat. Sed notandum, quod & Imperator ibidem admonet, Assem, id est, hæreditatē, nō semper in XII diuisam esse partes, sed semper tamē in assis rationē. Quippe senarius & ipse assis rationem obtinet, ut anxie lib. 3. cap. 1. docet Vitruuius. Vnitas enim in senario sextans est, id est, sexta eius pars: binarius, triens, id est, tertia pars: ternarius, semis, id est, dimidiū eius: quaternarius, bes, id est, duo trientes, ut octonarius est duodenarij: quinarius, dextans, id est, dempto sextante as. Porrò as, ipse senarius. Idem dicendum de uicenario quaternario, quē dupondiū uocat Imperator Iustinianus. Vnde ex eodem titulo colligit, si totus as sit completus, omnes institutos reliquos uocari in dimidiatā hæreditatis partē. Et in uniuersum, semper ea, quæ uacat, pars, intelligitur data ei, siue unus, siue plures fuerint, qui sine certa portione institutus est hæres. Suetonius in Cæsare dictatore: Sed nouissimo testamēto tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera: D. Brutū etiam in secundis hæredibus. Imam ceram inquit, quia in ceratis tabulis, hoc est, pugillaribus, solebant Romani testamenta scribere. Primos ergo & principes hæreditatis initio tabule, reliquos in ima tabulæ parte, hoc est, in ima cera subscribebāt. Vnde eradere ex ima cera, prouerbiū in testamentorū falsarios. Secundos autē hæredes uocat, qui primis substituunt, ut si illi decesserint, isti in hereditate succedant. Admonuit nos eius rei eruditissimus simul ac facūdissimus uir D. Ioānes Venatorius Francus germanè Germanus, Iurisprudentiæ consultissimus. Idem Suetonius lib. ij. prorsus ad finem: Hæredes (inquit) instituit primos, Tiberiū ex parte dimidia & sextāte, Liuiā ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit: secūdos, Drusum Tiberij filiū ex triēte, & ex partibus reliquis Germanicū, liberosq; eius tres sexus uirilīs. Tertio gradu, propinquos amicosq; complures. Hæc ille. Quæ res quia ad Iurisperitos attinet, consultò relinquitur: nimium enim longum fuerit ea omnia declarare, cū nos de asse in commune differamus.

DE VSVRA, VETVS TRACTATIO. CAP. XII.

Ors principale mutuū dicitur. Vsuræ autē, quod forti accedit. Fœnus denique, naturalis fructus terræ, qui ex solo ipso capitur. Quancq; id uerbi etiam ad usuram transfertur, quasi pecunia per se fructum producat, quemadmodū terra. Vsuræ apud ueteres uariā erat, ut facillè uidere est apud autores cū Latinos, tum Græcos. Est unciaria, cū centenarius singulos parit in annū: de qua mentio in l. Titium, de administratione tutorum. Et apud Liuiū, unciariū fœnus. Dimidium eius, semunciariū dicitur, lib. 7. ab V. C. Est usuræ ex sextante, cū centenarius binos parit. Est ex quadrante, cū centenarius ternos in

De asse & partibus eius

D annum parit. Est ex triente, quam uocant trientariã, cùm centenarius quaternos parit: quam Antoninus Pius Romanorũ princeps, tanquam minimam exercuisse dicit, ut patrimonio suo plurimos adiuuaret. Ita ex quincunce, de centum quinq;: qua hodie in hisce terris utimur, quanquam sunt urbes quæ ex publica mensa de centum quatuor duntaxat persoluunt. Est item ex semisse, qua centenarius senarium parit: millenarius sexagenarium: de qua Columella lib. iij. cap. iij. loquitur. Ita ex septunce ac besse, quibus Francia meo tempore utebatur. Est ex dodrante, ex dextante, ex deunce, consimili supputatione assis. Deniq; est usura ex asse, quæ duodenos nũmos annuos in singulos centenarios parit, id est, menstruos singulos. Hæc à Latinis etiam centesima dicitur, quod centesimo mense sortem æquet. Nam usurarum dies in singulos menses olim cedere existimabantur, ut hodie Lutetiæ tertio quoq; mense. Plinius Iunior hanc duodenos asses parere ait, quemadmodum & nos nunc utimur, duodecimum denarium dicentes. Græci eam drachmalem uocant à drachma, ut Latini ab assibus, & nos nunc à denarijs. Centum enim drachmæ, libram faciunt Atticam: ergo de centũ in singulos menses unum, centesimo mense æquat sortem, ut centum drachmæ libram. Fuere autem apud priscos multò maiores præter dictas usuræ. Cicero sanè Verri obijcit, quòd pecuniam sibi attributam ad frumenti publici coëmptionem, duabus centesimis sceneratus sit. Duas centesimas Cicero quatuor & uiginti asses in centenarios singulos dixit. Sesquicentesi mæ usuræ mentio est apud Demosthenem in oratione aduersum Aphobum tutorem suum, quæ lege decem tabularum in actione rei uxoriæ taxata erat. Eam enim nouem obolorum facit, quam sesquidrachmalem appellare licebit: ualet enim drachma sex obolis. Triplæ etiam centesimæ exemplũ est apud Athenæũ ad finẽ lib. xij. Hactenus de usura terrestri. Sed & nautica fuit apud antiquos usura duplex: una quæ in alteram tantum nauigationem statuebatur. Hæc à Græcis heteroplus uocatur. Altera ita contrahebatur, ut non aliter deberetur, nec ipsa, nec fors eius, quàm si nauis cum mercibus sospes domum redijset. Hanc amphoteroplum dicunt Græci. Porrò eæ usuræ non sunt menstruæ, sed semel in maris com meatum remeatumq; statutæ. Accursius usuram ex semisse intellexit, quoties centenarius quinquagenarium produceret: cùm ex semisse usura sit, ut iam diximus, quoties centenarius senos parit. Hæc ex Budæo.

DE ASSE ET PARTIBVS EIVS IN SIGNATA
pecunia. CAP. XIII.

Sigitur, qui & Assis & assis dicitur, libralis nũmus erat. De eo ita Donatus in primam Phormionis scenam ait: Assis libra erat, eiusq; partes uncia. Rursus uncia unius duodecima pars, libella dicebatur. Budæus putat libellam pro asse poni, sed eam argenteam, assem uerò æreum fuisse. Diu autẽ populus Rom. æreo nummo usus est. Primò quidem ære graui & expenso, rudi ac informi; postea uerò

A uerò signato, pecudū nota, unde & pecunia dicta, autore Plinio lib. xxxiij. cap. iij. sub Ser. Tullio sexto Romanorum rege. Deinde argento usus est. Argentum autem (ut idem ait eodem loco) signatū est anno urbis C C C C LXXXIII. Q. Fabio C O S. quinq; annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro decem libris æris, quinarius pro quinque, fester-
B tius pro dipondio & semisse. Hæc Plinius. In quibus quidem uerbis (ut hoc obiter notem) impudens est mendum in omnibus, quotquot nos uidi-
C mus exemplaribus, D pro C C C C, quod quidem ex historia Roma-
 na notius est, quàm ut probatione indigeat. Et ipse Plinius tam dili-
 genter, ne error hîc incidere posset, tot circumstantijs munierat, nomi-
 nato ad hoc C O S. indicato etiam bello. Non fuit tam stupidus Plinius,
 ut centum annis aberrarit in historia omnibus manifesta. Verùm ho-
 die Plinium ita plurimi emendant, ut flosculos orationis, & argutias,
 quantum ad eius autoris breuitatem attinet, diligenter excutiant, quod e-
 go quidem neutiquam reprehendo, imò laudo: cæterum ubi uel tempo-
 rum uel ponderum ratio incidit, aut aliud quippiam, quod plus laboris,
 quàm ut leuiter consideretur, indiget, aut denique quod alij notarunt, id
 sanè oppidò negligenter tractant. Sed ea est huius tempestatis calamitas.
 Nunc ad rem redeo. Ex hoc Plinij loco satis liquet, quaternos sestertios
 unum æquasse denarium, ita ut sestertius nummus fuerit denarij qua-
 drans. Nummus autem & sestertius idem erant, ut luculentissimis exem-
 plis probat Budæus: quanquam *κατ' ἐπισημύσιν*, nonnunquam nummum
 sestertium legimus. Eodem modo & drachma & denarius pro eodem, ut
 probat idem Budæus ex autoribus nō uulgaribus. Vbi notandum (quod
 & Leonardus à Portis scriptis prodidit) triplicem olim fuisse apud Ro-
 manos denarium. Vnum sextulæ pondere, hoc est, quaternū scrupulo-
 rum, cū drachmæ pondus terna habeat scrupula. Hic igitur denarius
 tertia parte grauior drachma erat. Eorum porrò denariorum 6000 imple-
C bant ita magnum talentum, L X X X minarum: quemadmodum drach-
 marum 6000 implent minus talentum, L X minarum. Huiusmodi dena-
 riorum L X X I I ex libra argenti signabantur. Alterum denarium fuisse,
 quorum septem in unciam ueniebant. De hoc apud Cornelium Celsum
 lib. iij. cap. xij. & apud Plinium lib. xxxiij. cap. ix. ubi ait, Iustum esse ex
 libra argenti L X X X I I I I signari denarios. Cū enim libra Romana duo-
 denū unciarum, habeat X C V I drachmas, si singulis uncijs singuli de-
 tracti fuerint denarij, relinquentur L X X X I I I I denarij siue drachmæ.
 Tertium fuisse denarium uerè drachmæ pondere, quorum in uncia VIII,
 in libra Romana pecuniaria centum, ut in mina græca. Hi utique frequen-
 tiores, ac postea sub Cæsaribus inclaruerunt, posteaquam Romana poten-
 tia in Asiam, Aegyptum, ac in totam Græciam penetrauit. Hic supputa-
 tionibus nostris longè aptissimus, siue talentum tractabimus, siue de se-
 tertio aut Minis fiat sermo: deniq; iniantibus nullam confusionem ge-
 nerabit, ut nuper quidam nobis noua editione ingessit. Sestertius igitur

De asse & partibus eius

D masculino genere (ut eò, unde digressi sumus, reuertamur) argenteus erat nūmus, denarij siue drachmæ quadrans. At sestertia singula, pluratiuo numero, & neutro genere, singula millia sestertiorum siue nummorum significant: dicta, sicut sestertius duos asses & semisse[m] significat, ita illa duas libras & selibram argenti singula ualerent. Quare quadringena sestertia, & quadringenta millia sestertiorum siue nummorum, pro eodem, ac sine ullo discrimine significatus, antiqui dixerunt. Libram porrò pecuniariã, centenū drachmarum, ut Atticam minam hîc intelligimus, quemadmodum antea sæpe dictum est. Non sum nescius Leonardum à Portis scripsisse, sestertium nummum genere masculino, æreum fuisse: Budæum autem argenteum asserere. At Plinij uerba quæ paulò antè adduximus, pro Budæo faciunt. Argentum enim signatum ait Quinto Fabio C O S. Aes longè antea sub Seruio Tullio. Adijciendum etiam hoc loco præter morem & consuetudinem nostram, non admodum certum esse, addiderint ne perpetuò autores distributiua, quæ uocant, adiectiua, citra tamen distributionem, hisce sestertijs pluratiuo numero dictis, ut alijs solent adhibere tantum pluralibus, binas ædes, bina castra, ita bina sestertia dicendo. Poëtæ excusat carminis necessitas, unde non satis firma ratio sumi potest. Soluta oratione loquentes numerorum signa refellunt, ut ne inde etiam quicquam certi ac solidi affirmare audeamus. Nam ut autorum uerba adducimus, qui in sententia pertinax esse uolet, dicere queat distributiue legendum, quod ego simpliciter lego: ut hoc Plinij libro decimo, cap. 51. Sexcentis sestertijs Aesopi Histrionis patinam taxatam. Nota breuitatis ita habet, DC HS. quæ nihilominus sexcentis sestertijs legas atque sexcentis. Item apud eundem lib. xxxiij. capite secundo: Ius annuli ne cui esset, nisi cui ingenuo ipsi patri auocq; paterno sestertia quadringenta census fuisset. Notæ breuitatis ita habent, HS C C C C. quæ, quemadmodum iam diximus, utroque sanè modo quadringena & quadringenta legeris. Martialis, sex, decem, uiginti, centum sestertia, identidem dicere solet. Item alij. Verum contra pertinacem nihil probaueris. Ego Budæum latinitalis obseruantissimū uirum ita locutum uideo, ut Poëtæ solent, in quo corruptio tam properè inducta, non recipit excusationem, ut in uetustis autorum codicibus. Ita minimè reprehendendum existimo, qui quadringenta sestertia dixerit. In numero singulari fortè in genitiuo ac ablatiuo reperias, sed cum aduerbijs: de quo loquendi modo nunc dicendum. Quoties igitur autores per aduerbia loquuntur, ibi tum centena millia intelliguntur: ut, decies sestertiū, id est, decies centena millia sestertiorum. Ortus est autem ille loquendi modus apud antiquos ex sermonis compendio, ut est ille: Quarto Calendas, id est, quarto die ante Calendas: quinto Idus, id est, quinto die ante Idus. Poëtæ uerò adhuc breuius aduerbia sola proferebant: ut, uno carmine Martialis libro primo ad Calenum, uicies, centies, & millies protulit: ubi centena millia sestertiū intelligas oportet in

singulis

A singulis hisce aduerbijs. Id autem considerandum, nunquam infra denarium sic illos loquutos esse: neque enim uel octies, uel nouies sestertiū dicunt, sed uel per millia nummū, uel millia sestertiū, loquuntur. Atq; illa loquendi ratio per genitiuum pluralem, fuit omnium frequentissima. Est præterea tamen per genitiuum ac ablatiuum singulares, loquendi modus apud Latinos autores. Cornelius Tacitus lib. xvi. de Nerone loquēs: Cladem Lugdunensem (inquit) quadragies sestertio solatus est princeps. Et Plinius Iunior lib. iij. Epistolarum ad Caluissium, sestertio tricies dixit. Item Valerius Maximus lib. ix. sexagies sestertio. Cicero uerò II Philippica, sestertij centies protulit. Tacitus lib. xij. sestertij ter millies. Si contrarium apud autores reperias, scito id communi librariorum errore accidisse, qui ea numerorum uerba, quæ notis scripta fuerant, uel una uel altera syllaba (ut Budæi uerbis utar) dimidiata, integra transcripserunt, nec numerandi antiquam rationem, nec latinè loquendi tenentes. Toto igitur hoc capite in summa tria diximus. Primum, quòd sestertius singulari numero, genere masculino, sit idem quod nummus, & numisma argenteum. Secundò, quòd sestertia pluratiuo numero, & genere neutro, singula dicantur millia sestertiorum. Tertio, quòd per adiecta aduerbia supra denarium numerum, centena millia intelligantur sestertiorum: ita ut sestertij genere masculino, sint uelut milites gregarij: sestertia autem neutro genere, plurali numero, uelut Chiliarchæ millenariorum sestertiorum: deniq; aduerbia adiecta, uelut grandes Centuriones super Chiliarchas. In typo sanè hoc sequente quatuor uides, siue columnas siue ordines dicere malimus, in quibus æreorum nomenclaturam primū posuimus ad usq; maximum Romanorum numerum, qui centenū millium est, autore Plinio. Secundo loco latinè loquentium morem expressimus. Tertio, uulgaro numerandi adiecto modo, rem clariorem facere annexi sumus. Ultimo margine partim ipsa numismata, partim expositionem eorum quæ in secundo ordine oppidò concise dicuntur, adponere placuit. Lector boni consulat nostrum laborem.

POSITIO IN NUMERVM SIGNATAE

pecunie in asse & sestertio.

AE S.

ARGENTVM.

As unus			
2 asses & semis	Sestertius unus. HS	1	
5 asses, quinarius	Duo sestertij	2	
7 asses & semis	Tres sestertij	3	
10 asses siue æris	Quatuor sestertij, &c.	4	Denarius Romanus, siue drachma.
25 asses siue æris	Decē sestertij siue nūmi	10	
50 asses	Viginti sestertij	20	
75 asses	Triginta sestertij	30	Aureus Rhenensis.
100 æris, id est, assium	Quadraginta HS	40	Coronatus Francicus solaris.

De asse & eius partibus

D	250 æris. i. assiū	Centum sestertij siue nūmi	100	Aureus Romanus.
	500 asses	Ducenti sestertij	200	
	750 asses	Trecenti sestertij	300	
	1000 æris. i. assiū	Quadringenti sestertij	400	
	2500 æris	Singula sestertia	1000	Mille nūmū uel sestertiū.
	5000 æris	Bina sestertia	2000	Duo millia nūmū uel sester.
	7500 æris	Terna sestertia	3000	Tria millia nūmū uel sester.
	25000 æris	Dena sestertia	10000	Decē millia nūmū uel sester.
	50000 æris	Vicena sestertia	20000	Viginti millia sestertiorum.
	75000 æris	Tricena sestertia	30000	Triginta millia nūmū.
	250000 æris	Centena sestertia	100000	Centum millia nūmū uel se-
	500000 æris	Ducena sestertia	200000	stert. Et hic erat maximus
		Trecena sestertia	300000	Rome numerus, autore Pli-
		Decies sestertiū	1000000	nio lib. 33. cap. 10.
		Vndecies sestertiū	1100000	Decies centena millia sester.
E		Duodecies HS	1200000	Infra decem enim per aduer-
		Vicies sestertiū	2000000	bia non sunt locuti ueteres.
		Tricies sestertium	3000000	Neq; uerò certum est dixere-
		Quadrages HS	4000000	runt ne unq̄ mille sestertia.
		Centies sestertiū	10000000	
		Ducenties HS	20000000	Centies centena millia se-
		Trecenties HS	30000000	stertiorum.
		Millies sestertiū	100000000	Millies centum millia sester-
		Bis millies HS	200000000	tiorum.
		Ter millies HS	300000000	
		Decies millies HS	1000000000	Decies millies centum millia
		Vicies millies HS	2000000000	sestertiorum.
		Tricies millies HS	3000000000	
F		Quadrages millies HS	4000000000	

Extremam hanc summam, maximam uocat Budæus, ultra quam ne ludicra quidem hominum uota procedere soleant, etiam si immensum quid, maiusq̄ omni auri conceptaculo exoptare contendant. Denarios ex sestertijs elicere facillimum est. Quamlibet enim sestertiorū summam per quatuor diuidas oportet, & mox denariorum summa emerget. Quicumque igitur duo nostræ ætatis numismata cognita habet, Coronatum solarem Francicum, ac aureum Rhenensem, is nullo negotio, in quacuncq̄ tandem regione degat, suæ patriæ monetam, id quod huius commentationis finem esse uolumus, expediet.

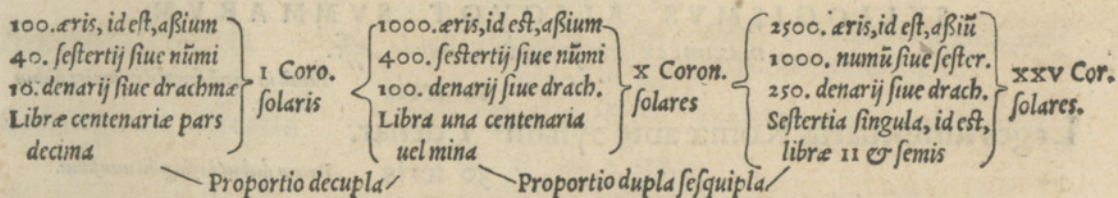
De

A DE AESTIMATIONE ROMANAE MONETAE AD
nostrae tempestatis numismata. CAP. XIII.

Vdæus immortale Galliae nostrae decus ac ornamentum, æsti-
matione argenti non signati ad signatum facta, quæ ipsius fuit
tempore, hoc tandem lib. ij. de Assse inuenit, Coronatum Fran-
cicum solarem respondere quadragenis nūmis siue sestertijs,
denis uerò drachmis siue denarijs. Erit igitur sestertius Coronati solaris
quadragesima pars. Ita de aureo Rhenensi dicendū, quorū quaterni cōmu-
niter respondent ternis Coronatis solaribus, quanquā meliores & multò
grauiores sunt. Venirent igitur XXX sestertij nūmi pro aureo Rhenensi:
atq; sestertius nūmus ita fuerit tricesima pars Rhenensis aurei, sicut Coro-
nati quadragesima. Hanc sanè Budæanam rationem etiam in his regioni-
bus Germaniæ ac Rheni publica argenti æstimatione probè obtinet, maxi-
mè quæ facta est anno à I E S V Christi natali M. D. XXXVIII. de

B qua in sequentibus plura dicturi sumus, quanquam uulgò multò pluris
nunc permutatur. Verūm hoc Lectorem commouere non debet. Iudæi,
trapezitæ, usurarij, ac id genus hominum, aliam habent in accipienda, a-
liam in exponenda pecunia rationem: atque utinam etiam principum edi-
cta non aliquando in hanc iniquitatem inciderent, id quod auaritia uel for-
tunæ tempestate sæpe fieri uidemus. Mundi calamitas ac temporum iniu-
ria nōnunquam etiam probos principes impellit, ut monetā longè, quàm
uellent, leuiorem excudant. Sed ea hanc nostram cōmentationem nihil im-
pedient, quin publicam æstimationem iustè factam amplectamur. Posito
igitur hoc fundamento de Coronato solari ac aureo Rhenensi, quæcunq;
apud autores latinos obuenerit summa, uel sestertiorum uel denariorum,
apud Græcos uerò drachmarum: nummorum quidem siue sestertiorum
per XL, siquidem Coronatos solares, per XXX uerò si aureos Rhenenses
habere uoluerimus, diuidas oportet. At denariorum ac drachmarum per
C decem secabitur summa. Sed huius rei, ut memoria iuuetur, hunc typulū
subijcere placuit, oppidò ut puto utilem.

Decem Coronatos solares in Minam siue libram centenariam poni-
mus. Vnus igitur Coronatus solaris, decima libræ pars, est uelut semi-
narium huius supputationis. Idem ille Solaris unus centum habet æris,
id est, assium. As igitur centesima pars erit Coronati solaris, millesima
autem libræ. Eodem modo quadraginta sestertij in eundem ueniunt Co-
ronatum, ubi 400 sestertij in Libram centenariam, qui mille faciunt æ-
ris, id est, assium. De denarijs idem est iudicium, deni in unum solarem

De asse & eius partibus

- D** Coronatū, centū in denos Coronatos, ubi proportio decupla. Sed in quarto ordine ad tertium est dupla sesquipla: sestertia enim singula 11 libras ac semilibram continent. Eadem porro 25 Coronatos, denarios 250, æris 2500, denique mille nummum. Quocirca ut mille æris una libra est, ita mille nummum duæ libræ & semis. Et ut centum æris unus Coronatus est, ita centum sestertij sunt duo Coronati & semis. Vnde quatuor hæc, as, denarius, coronatus, ac mina, pulcherrimo ordine duplâ proximi cuiuscumque ad proximum seruant rationem. Decem asses denarius est, decem denarij Coronatus, decem Coronati mina siue libra centenaria. Vnde centena millia assium, qui fuit maximus census Romæ sub Ser. Tullio rege, faciunt decem millia denariorum: rursus 10000 denariorum, mille efficiunt Coronatos: postremo mille Coronati centum minas. Et contra, libra centenaria decem habet Coronatos, Coronatus decem denarios, denarius decem asses siue æris. Nam in populi Rom. classibus, facta à Tullio rege diuisione, Liuius per millenos æris, Dionysius autem ceteris drachmis incedit. De notis sestertiorum uel masculino uel neutro genere, plurali numero, nihil admodum Budæus: aliquid Leonardus, nihil tamen certi. Priscianus de ponderibus ita inquit: As est nummus libralis, & per L perscriptam notatur. Dupondius nummus est bi libris per duas LL perscriptas. Sestertius, nummus duarum semis librarum, per duas LL & S , ex qua incipit semis perscriptas LLS . Vnde dicitur sestertius semis tertius. Hæc ille. Ex hisce sanè uerbis nihil discriminis reperias inter sestertios ac sestertia, aut inter libras æreas ac argenteas. Quidam putant æreas libras, hoc est, sestertios, tertia uocali duplici, ac S litera conexa, Romanos indicasse, hoc modo HS : sed sestertia pluratiuo numero, prima semiuocali duplici (nam libræ nomen ab ea incipit) ac S , hoc modo LLS . Verum quod tractu tertia uocalis I maiuscula, à prima semiuocali maiuscula pedis duntaxat L protractu distat, inde apud Romani moris ignaros facile eam corruptionem incidisse. Idem de denario dicendum, qui per X , sed transuersa uirgula notabatur, hoc modo X . Verum ea forma in stellam incidit, unde & in uetustis codicibus denarius stellæ signo inuenitur.

SYLLOGISMVS ALIQVOT SVMMARVM,

maximè ex libro secundo Budæi de Asse.

Leges sumptuariæ Romæ ante Syllam	10 æris	Tantum in cenâ singulis insumere diebus licebat.
	1 denar.	
	30 æris	Decem diebus in singulis mensibus.
	3 denarij.	
	100 æris	Ludis Romanis, plebeis & Saturnalibus, centussis erat. Persius: Et centum Græcos curto centusse licetur.
	1 Coro.	
	25 æris	Colaphi incisionis pæna, apud Gellium lib. xx. cap. 1.
	$\frac{1}{4}$ Coro.	
	300 HS	Tiberius Cæsar ac Caligula congiarium uiritim dederunt.
	10 Aur. Rhenenses.	

A		40000	æris	Dos Cn. Scipionis filia data è publi co ærario.
		400	Cor.	
Centum millia æris		100000	æris	Maximus census Romæ.
		1000	Cor.	
		15000	æris	Tanti damnatus Camillus.
		150	Cor.	
Sex millia nummum		6000	HS	<i>Sex sestertia vocat Martial. lib. vi. ad Patum. Tanti mullum piscem emptu scribit Iuena lis Sat. iij.</i>
		150	Cor.	
Octo millia nummum		8000	HS	Meminit Plin. lib. ix. cap. xvij. tanti mullum emptum.
		200	Cor.	
Cor. Tacitus lib. xi. uocat dena sestertia, quæ Martialis decem.		10000	HS	Decem sestertia ait Martialis lib. xi. ad Patum.
		250	Cor.	
Viginti sestertia		20000	HS	Tanti emptus coruus qui Augu- stum salutauerat Imp.
		500	Cor.	
B	Quadringenta sestertij	40	HS	
		1	Cor.	
Quadringenti sestertij		400	HS	Libra Romana,
		10	Cor.	
Quatuor millia sestertiorum		4000	HS	
		100	Cor.	
Quadragesima sestertia		40000	HS	
		1000	Cor.	
Quadringenta sestertia		400000	HS	Census legitimus equestris. Nero in punctum aleam ludit.
		10000	Cor.	
Quadragesies sestertiūm		4000000	HS	Nero Lugdunensem cladem so- latus est.
		100000	Cor.	
Quadringenties sestertiūm		40000000	HS	Furta Verris, & Paulinae Lolliae M. Lollij neptis ornatus.
		1000000	Cor.	
C	Centies sestertiūm	10000000	HS	Vnio Cleopatrae. Virgilij census.
		250000	Cor.	
Sexcenta sestertia		600000	HS	Aesopi Tragœdici Histrionis pati- na. Plin. lib. 10. cap. 51.
		15000	Cor.	
Octingenta sestertia		800000	HS	Census senatorum ante Augustum.
		20000	Cor.	
Quingenta sestertia		500000	HS	Census equestris auctus.
		12500	Cor.	
Ducēta quinquaginta sestertia		250000	HS	Stipendium medicorum Romæ.
		6250	Cor.	
Duodecies sestertiūm		1200000	HS	Census senatorum Romæ ab Au- gusto auctus.
		30000	Cor.	
Bis millies sestertiūm		20000000	HS	M. Craesi diuitia.
		5000000	Cor.	

De asse & partibus eius

D

DE TALENTO.

CAP. XV.

Talentum, autore Festo, multiplex fuit: sed Atticū minus, quo ferè Latini ac Græci autores utuntur, sex millium denariorū est. Suidas autem talentum minarū LX esse dicit: minam autē drachmarū centum, drachmā porrò sex obolorū: quæ inter se cōparata bellè cōueniunt. Drachmā sanè ac denariū idem pondus habere ex superioribus patet. Itaq; si 6000 denariorū per 100 diuidas, emergēt 60 minæ: sin per 10 feces (ualet enim Coronatus solaris denis drachmis siue denarijs) habebis 600: tot enim Coronatos, his autoribus, dabimus talento Attico minori. Cæterū diligenter notandū censet Budæus, quoties autores de talento absq; addito epitheto loquantur, tum eos perpetuò de minore talento sexagenarū minarum intelligere. Quoties uerò de alio quopiam loquuntur, tum addere uel numerū, uel patrium nomen: ut Liuius lib. viij. decados iij. de Antiochi scedere: Argenti probi XII millia Atticū talentū dato intra duodecim annos pensionibus æquis: talentum ne minus pondo LXXX Romanis ponderibus pendat. Non necessum habeo in præsentī Epitome recensere, quàm multiplex olim talentum fuerit, quamq; uarium apud autores prodatur: tum longè minus, quantum unumquodq; librarum, quantum pol drachmarū: infiniti enim laboris fuerit, emolumentī non admodum magni, quod optimo iure ante nos etiam Budæus conquestus est. Lector non melius fecerit, quàm ad talentum Atticum minus acriter animū intendant, reliqua ex eiusdem collatione facilè intellecturus. Faciunt Euboicum proximè ad Atticum minus accedere, esse quippe 56 minarum cum besse: deficere igitur ab Attico minore, tribus minis ac triente. Babylonicum LXX minarū esse: ita Aegyptiacum, siue Ptolemaicū id dici oporteat. Atticū maius LXXX. Aegneticum c. Addunt alijs & Hebraicū esse duplex, ut Atticum: & minus quidem ad Atticum minus, duplum, hoc est, minarū CXX. maius autē nō ad Atticū maius, sed ad Hebraicū minus, duplū, ut sit minarū CCXL. Atqui ineptus sanè sim, si hæc longius prosequar, itaq; desinam nūc Lectori esse molestus, & ad eximia aliqua exempla, ex optimis ipsa selecta autoribus, quæ ad reliqua plurima Lectori usui esse possunt, diuertam. Carthaginenses igitur (ut ab ijs, quæ ad finem libri primi Polybius refert, ordiamur) finito primo bello Punico coacti sunt Romanis soluere 3200 talentū. Quæ si per 600 Coronatos multiplicauerimus, summa erit 1920000 Coronatorū. Ad hæc uidebant Romanī aliquod ius, nempe belli, habere. Verū cū Carthaginensib. per iniuriam Sardiniam quoq; eripuissent, ne bello à Romanis incesserent, Aphrico bello fessi ac fracti Carthaginenses, tempori cedentes, 1200 talenta insuper miserunt, ea faciunt 720000 Coronatorū. Porrò finito deinde secundo bello Punico, quod duce Hannibale Carthaginenses aduersus populum Rom. gessere, 10000 talentū pendere iussi sunt: ea efficiunt auro huius seculi 6000000 Coronatorū. Magno autē Antiocho Asiæ rege deuicto, Scipio superior Africanus pro impensis in bel.

A in bellum factis postulauit 15000 talentum Euboicorum, quæ si Attica erant, summa fuerat nonagies centena millia Coronatorum. Porro cum in mentem uenit Matthæi XVIII summa, quæ seruus domino debuisse dicitur *μυριάων ταλάντων*, id est, decem millium talentorum, immensa sanè & nulli satrapæ tolerabilis, nedum seruo, ut qualem Carthaginenses secundo bello Punico pensionibus æquis in annos L soluere iussi erant. Quare eo in loco pro *ταλάντων*, puto ab Euangelista scriptum *δραχμῶν*. Vnde elegantissimè procedet cōparatio, quæ Christus facit, decem milliū denarium ad ducentos denarios. Ingens adhuc summa pro seruo etiā frugi, sed qua demōstret, immensum quiddam remissum seruo à domino, ut Deus nobis peccata remittit: oportuisse igitur & seruum multò minorem summam cōseruo remittere. Hæc simplicissima uisa est nobis ratio hunc locum excusandi. Nam quod dicere quis possit, Christum immensam summam indicare uoluisse, posse igitur legi *μυριάων ταλάντων*: ad hoc ego dico, aliud esse ingentem ponere summam, aliud incredibile: cum nemine tamen ea de re certauero. Ego pro seruo ingentem puto summam 10000 denarium, utpote mille Coronatorum. Est autem & aliud effugium ad hunc locum excusandum. Eupolemus quidam apud Eusebium in *iiiij. lib. de Præparatione Euangelica*, ait talentum

B pro siclo aliquando accipi, hoc est, quaternis denarijs siue drachmis: ita summa huius serui cresceret in quatuor millia Coronatorum, quantum uix quisquam ex seruo ac tota familia sperarit. Hoc siclare talentum apud Poëtarum principem Homerum satis indicatur Iliados & in funebri agone primò, ad Patrocli sepulchrum: ubi quartum donum duo auri talenta produntur, post lebetem ac equam mulo grauidam. Nec secus Maro Homerum secutus in *v. Aeneidos*, ubi Seruius admonet minutum quid per talentum designari. Lector quid potissimum sequendum sit dispiciat. Nos ea Theologis discutienda relinquimus.

DE ANALOGIA AURI AD ARGENTVM.

CAPVT XVI.

REs est dubia, & oppido quàm difficilis, à multis eximijs tractata uiris. Meminit eius Budæus profusissimè *lib. 3. de asse*. Meminit & Leonardus à Portis, sed obiter: ne nobis quidem omnino silentio transeunda uisa, quin aliquid de ea re in mediū ad ducamus. Scire igitur in primis conuenit, auri ac argenti æstimationem ferè à principum edicto pendere, penuria aut abundantia earum rerum ita nonnunquam cogente, quod quidem nulla non ætate uariè fieri uidemus. Fuit enim aliquando, cum auri uncia uix octo argenti uncijs ualeret: fuit item cum decem ualeret, quod ex *Liuiio lib. viij. decados iij.* tum ex alijs autorum locis & Budæus & Portius ostendunt. Tandem ad duodecim & semis peruentum, uidelicet cum aureus Romanus didrachmus, id est, duarum drachmarum, ualeret centum sestertijs nummis, qui faciunt *XXV drachmas*. At uiginti quinque drachmæ ad duas drachmas proportionem faciunt duodecuplam ac sesquialteram siue fescuplam. Porro deinde iniquitate uel

De aſſe & eius partibus

D temporū, uel menſariorum, aut principum deniq; auaritia, ad xv uſq; peruentū. Sed duodenaria ratio plurimū euicit priſcis temporibus, ac hodie quoq; in uſu eſt, ut una uncia auri æquet XII argenti uncias, hoc eſt, librā. Item libra auri, duodecim argenti libras: & in reliquis ad eundem cōiectandum modum. Cæterū id etiam magnopere animaduertendum, quippe in quo huius analogiæ maximū pendet momentū, plurimū hīc differentiæ accidere, quòd aurum nō eiufdem eſt indicaturæ, atq; inde proſus euenire, ut uncia melioris indicaturæ plures uncias argenti in æſtimatione ac cōparatione poſtulet. Quod ut Lectori clarius oſtendere queam, aliquot huius ſeculi numiſmata cū argentea, tum aurea tractabimus, tum edicta publica, & auri incrementa, quæ mea ætate per annos L acciderunt, quæ ipſe uiderim, breuiter narrabo. Lectori fuerit hoc ut hiftoriæ acceſſiuncula, ad releuandum tædium inducta. Nam id ea potiffimū ratione facimus, ut de ſua quiſq; regione, in qua uel natus eſt, uel uiuit, eadem ipſe ſecum etiam atq; etiā conſideret. Anno à IESV Chriſti ſeruatoris ac redemptoris noſtri natali circiter M. CCCC. XCIX. Bernates ampliffima Heluetiorum ciuitas, nummum excuderunt, altera parte inſigni urbis ſuæ urſo, quem uetere Celtarum lingua, qua Heluetij etiamnum utuntur, Batz uocant. Eos mox aliæ Heluetiorū urbes ſecuti, Tigurini, Lucerini, ac Salodrenſes, celebrem omnino eum nummū fecerunt. Sed in aureū Rhenenſem eorum nummorū XVI numero publicarunt. Germani mox ſecuti Heluetios, maximè qui à Vindeliciſ ad lacum Acronium pertingunt, quinos denos pro aureo Rhenenſi, uicenos pro Coronato ſolari, deniq; quinos pro argenteis illis Mediolanenſibus (Capita uocant, ſiue Teſtones, de quibus poſtea) excuderunt, ac mox ijs nummis, priſco tamen ſiue urſi, ſiue batzonis retento nomine, totam regionē quæ ad Danubij ac Rheni fontes eſt, cum aliquo eorū fluuiorū tractu, intra paucos annos impleuerūt. At noſtra nunc demū ætate per totam etiam Germaniam celebres ſunt ac noti.

F Vnde & hodie quinideni urſi pro aureo in monetæ appellatione manent per totam adedò regionem. Vt aliud ſit in hiſce Rheni ac Danubij regionibus, ſi aureum, aliud ſi Rhenenſem aureum dicas. Nam per hoſce xxv annos proximos, auro in tantū accreuit ualor, ut Rhenenſis aureus, hoc eſt numiſma aureum, denis octonis urſis, Coronatus ſolaris uicenis quaternis permutentur, cū antea, ut diximus, Rhenenſis quinis denis, Solaris uicenis duntaxat urſis oblocarentur. Nunc, ut perueniamus quòd uolumus, hæc ſubiicere placuit. Anno à IESV Chriſti natali M. D. XXXVIII, argenti puti octonaria libra, quam nunc Marcam publicè uocant, uoce nō admodum incōmoda, aureis nouē publico edicto æſtimata eſt, ac paſſim ita uenijt. Eodem autem anno bini Coronati ſolares tribus ualebāt aureis quinūm denūm urſorum: atq; ita ſanè v I Solares nouem illos æquabant aureos, hoc eſt, Marcam. Verūm ſic etiam in libram Romanā duodenūm unciarum argenteam uenirent I X Solares, qui ſunt in auri uncia proportionē auri ad argentum duodecupla. At quo hæc ſcribimus tempore, anno

quinq;

A quinquagesimo supra millesimū quingentesimū, quinq; Coronati solares æquabant octo illos monetæ aureos, ut uocant, quos nos quinīs denīs ur̄sis circūscripsimus, ita ut hoc pacto de Marca, hoc est, sex Coronatis, unus Coronatus restans, sesquiaeureum sesquiurso excedens, augeat priorem IX aureorum æstimationem dimidio plus aureo. Vt igitur nouem Coronati solares uncia est auri, ita nouem ijdem, argenti libra duodenaria: manet ergo etiamnum hac ætate auri ad argentum ratio duodecupla. Nihil noui scribo: hæc in Gallia, Germania, & Italia, ac passim in omnibus regionibus fieri singulis propemodum lustris uidemus, in hoc à nobis commemorata, ut excitem quosdam, in alijs quidem rebus excellenter doctos, in his uerò adeò stupidos, ut idiotis ac pueris similiores, quàm eruditis uiris uideantur, cum tamen hæc res magnā lucem plurimis locis in optimis quibusque autoribus sit allatura. Verum quod de auri uaria indicatura diximus, ac proinde de non æquali ualore auri in partibus libræ aureæ ad argenteam, id in duobus nummis aureis ostendere uisum est operæ precium, nempe in ijs quos toties hoc capite nominauimus, Coronato Fræncico solari siue solato, & aureo Rhenensi. Anno, ut diximus, Domini M. D. L. Coronati illi solares ualebant in hisce Germaniæ ac Rheni partibus uicenis quaternis ur̄sis, aurei autē Rhenenses denīs octonis, cum tamen solati illi ternis duntaxat granis pōdere ipso superent illos. Pendit enim Rhenensis LXI, Solatus uerò LXIII grana. Valor autem Coronati sex ur̄sis uincit Rhenensem, qua ratione unum granum binos pareret ur̄sos, quum alioqui granum dimidium non æquet ur̄sum. Sanè ut nouem Coronati, auri unciam pendunt, & seruata duodecupla proportione libram argenti æquant, ita duodecim Rhenenses aurei, librā eandem argenti ualent quidem, at pondere longè superant nouē Coronatos. Illi enim grana pendunt 732, cum nouem Coronati 576 duntaxat. Differentia 156 grana, quæ quidem grana superant duorum Coronatorum grana 28 granis. Quod si secundum pondus etiam indicatura æqualis esset, undecim Coronati solares non æquarent duodecim Rhenenses, cum nouem Coronati ualore æquent nūc duodecim. Hæc in alijs aureis numismatis studiosum inquirere pulchrum est, quia oppidò utile.

DE AVREA MONETA TVM VETERE

tum noua.

CAP. XVII.

Vreus nummus (inquit Plinius) post annum LXII percussus est, quàm argenteus, ita ut scrupulum ualeret sestertijs uicenis, quod efficit in libras ratione sestertiorum, qui tunc erant, sestertios DCCCC. Post hæc placuit XLV signari ex auri libris, paulatimq; principes imminuere pondus, minutissimè uerò ad XLVIII. Hæc ita Plinius satis accise in re tanti momenti: quanquam corruptum locum cum Portius, tum Budæus rectè indicarunt. De re illi quidem nummaria locuti, ego uerò etiam annorum numerum suspectum habeo. Nam LXII annus post Q. Fabium Pictorem incidit in decimum secundi belli Punic

De aſſe & partibus eius

D annum, quando reſpublica Romana iam ſatis afflictâ degebat: niſi quis ex Tarenti manubijs (eo enim anno Q. Fabius Dictator eam urbem cepit) tantum auri aduectum credat. Sed ad rem nummariam redeo. De primo quidem numero, ut ſcrupulum auri ualeret ſeſtertijſ uicenis, ſi quindecuplam auri ad argentum rationem admittimus, non eſt abſurdè dictum. Nam in uncia octonæ ſunt drachmæ, in drachma ſcrupula terna, qua ratione ſcrupulum capit ſeſtertium unum, ac eius præterea trientem, quum drachma quaternis ualeat ſeſtertijſ. Vnde in idem ueniunt xx ſeſtertij ac xv ſcrupula, ut rectè colligit Budæus. Quanquam id etiam ſic facilius colligitur: Viginti ſeſtertij nummi æquât quinque drachmas, quinæ porrò drachmæ, quindecim ſcrupula. Sed comparatio Plinij eſt unius auri ſcrupuli ad uiginti ſeſtertios, eſt igitur & ad quindecim ſcrupula argenti. Ex quo ſequitur quod diximus, auri ad argentum eſſe proportionem quindecuplam, ex hiſce adè Plinij uerbis. Quot uerò aureos nūmos hoc modo in libram uenerint, nō explicatur. Porrò ſequentia Plinij uerba, Quod efficit in libras ſeſtertiorum, qui tunc erant, ſeſtertios $DCCC$, utinam tam facile corrigi poſſent, quàm certum eſt ea corrupta eſſe. Tentatum à multis, ſed haud ſcío quàm feliciter. Id etiam cogitandū Lectori, quare Plinius adiecerit, Qui tunc erant. Nam id non intelligo. Quæ deinde ſequentur uerba, pro xlv , Budæus exiſtimat L legi poſſe: quinquaginta enim aurei didrachmi, ſic pulcherrimè in libram centenariam ueniunt. Quòd ſi tamen xlv legatur, aurei illi didrachmi ix plus granis grauior es erant. Bis enim xlv efficiunt duntaxat xc drachmas, ſuperſunt autem ſex drachmæ, quæ per 72 multiplicatæ, producunt grana 432 , quibus deſunt 18 grana, ut in ſingulos aureos decem grana fierent per diuiſionem 45 . Alter numerus $xlviii$ probè quadrat, ut didrachmi in Romanam libram 48 ueniant, qui faciunt 96 drachmas, quot ſunt in libra Romana. Quibus ſi adijciatur ſemuncia quaternūm drachmarum, euenient quinquaginta aurei in Minam Atticam, aut libram centenariam Romanam, ut annotauit Budæus. Mirum autem quòd tam mendose Plinij codices legantur. Ad hos enim proximos iam commemoratos numeros, in priore pro v , in poſteriore pro iii , poſuerunt non attenti librarij m . deinde integrè deſcribendo fecere millia: quod pueri notare potuiſſent, ſi quidem rem intellexiſſent. Quales enim, imò uerò quātuli aurei futuri erant, ex una libra 45000 aureorum? Sed ita hodie legitur Plinius. Hæc deinde ratio, ut 48 in libram Romanam aurei didrachmi uenirent, multis ætatibus permansiſt, & L in Minam Atticam, donec ruente iam Imperio, etiam hac parte peſſum iret publica fides ac Imperij maietas. Hac ratione in Marcam uenirent aurei Romani didrachmi 32 . quemadmodum hodie 32 Roſati Anglici Nobiles. Valebat autem centum ſeſtertios didrachmus Romanus aureus, quantum hodie duo Solati & ſemis ualent, quamuis ſeſtertius Solatus ſuperet didrachmum Romanum 16 granis, tantum tamen Romanus indicatura ſuperat. Fuere & apud Romanos tri-

dra hmi

A drachmi & tetradrachmi, quemadmodum apud Græcos. Facti tandem drachmales sub Alexandro Imperatore Mammeæ filio, ut in eius uita cōmemorat Lampridius, semisses aureorum uocans. Huic drachmali proximè nostra ætate accedit Hungaricus aureus ac Venetus, defecti senis plus minus granis. Deinde magis ac magis etiam aliæ Italarum urbes ac reguli imminuere, donec in Gallia ad 64 grana deuenit, qui hodie uulgatissimus est Coronatus solaris, & ad 61 Rhenensis aureus, de quibus abundè priore capite diximus. Sed nunc tempus est, ut doceamus *καθολικῶς*, quotum quodq; numisma libram octonariam siue nummulariam ingrediatur. Vbi notandum, cùm in ea libra octonæ sint uncia, in uncia autem grana 576, multiplicando ea grana per octo, sic euenient grana 4608, quæ sunt in libra nummularia, quam Marcam uulgò nominamus, ut sæpe iam dictum est. Ea uelut radix est ad id quod nunc inquirimus. Si enim 4608 per quamlibet cuiuslibet numismatis summam diuidas, uidebis planè quotum quoduis numisma in Marcam ueniat. Rarò autem contingit, ut non aliquid superet de rotundo numero. Eius rei praxin apponemus cum typo, si modò ali quot numismatum nostræ ætatis ualorem exposuerimus, à minimis ad maxima quæq; progressi.

Coronatus Francicus solatus drachmam habet, minus octo granis, hoc est, 64 grana, cùm drachma habeat 72.

Aureus Rhenensis undecim deficit granis à drachma: habet enim 61 grana.

Hungarici optimi siliqua deficiunt, id est, quaternis granis, nōnunquam plus.

Ducatus Venetus proxime Hungaricum accedit. Sed nostra ætate plerunque 66 habet grana.

C Saltzburgensis, Ferdinādici, Mediolanenses, proximi cum Venetis. Florētini, Genuēs, Hispani, partim 66, partim 65 pendunt grana. Coronati Siculi, Veneti, Genuenses ac Pontificij, grana habent 63. Francicus autem absque sole 62 grana, decem granis à drachma deficiens, cùm illi nouem.

Regalis Francicus drachmalis minus duobus granis.

Leonini aurei Belgici drachmam pendunt ac sex grana.

Geniatus siue Solatus drachmam habet & scrupulum, id est, uiginti quatuor grana.

Hispanici duplares Ducati siciliquum siue binas drachmas, minus duodecim granis.

Eduuardei siue Nobiles Rosati Angli, sunt, ut diximus, uerè didrachmi, siciliqui pondere.

Alij duplares Ducati, ut uocant, Italici mirè uariant, omnes à siciliquo ut minimū duodecim granis defecti, quidam quatuordecim, quidam pluribus.

De aſſe & partibus eius

D Stater Luſitanus ſiue Portugallenſis nouem pendit drachmas ac uiginti grana, plus certè quàm Hungarici decem. De auri autem indicatione hæſito.

Dimidiatæ Marcæ ſiue quaternûm unciarum grana 2304

Integræ Marcæ ſiue octonûm unciarû grana 4608

Duplicatæ Marcæ ſiue libræ zygoſtatæ denûm ſenûm unciarum grana 9216

Libræ Romanæ ſiue duodenûm unciarum grana 6912

Semunciatæ ſiue quaternûm drachmarû grana 288

E Minæ græcæ ſiue libræ centenariæ duodenûm ac ſemis unciarum grana 7200

Quãlibet harû ſummarû ſi per cuiuſcûq; numiſmatis grana diuiſeris, reddet pulchrè tibi, quotû quodq; in ſingulis hîc poſitis pōderib. ſignari queat. Porrò ubi nihil ſuperat, nihilq; de eſt, ea ſolida appellât, alia mutila. Nûc typû exhibemus, qui noſtræ ætatis

numiſmata continet. Et primò, quot granorû ſit unumquodq;. Deinde, quotû quodq; in Marca contineatur. Tertio, quot item in Marca ſuperſint grana. Ex alijs ſunt, quæ ſuprà non cōmemorauimus. Hoc autē Lector ſcire debet, cōmune pondus hîc pernotatû. Nullum ſiquidem numiſma eſt, quod non in ſingulis aliquot uariet uno alteròue grano.

AVREORVM NUMISMATVM NOSTRÆ TEMPE-
ſtatis quorum quodq; in libra octonaria.

	Pondus Grana	Eorû in Marcam veniunt	Et ſuperant grana
Carolæus nummus Flandrenſis	54	85	18
Philippeus nûmus Fland. & Florenus Traiectenſis	60	76	48
Aureus florenus Rhenenſis	61	75	33
Aureus Coronatus Francicus abſque ſole	62	74	20
F Coronati Veneti, Siculi, Genuen. & c. Pontificij	63	73	9
Aureus Coronatus ſolaris Francicus	64	72	nulla
Salutiani, & ex Italicis multi Ducati	65	70	58
Hiſpani Ferdinãdici, Saltzburgēſes, Veneti, Riderei	66	69	54
Hungarici optimi, aliquando & Veneti & aliij Italicij	67	68	52
Regales aurei Francici	70	65	58
Aureus priſcus, Scutum uetus	72	64	nulla
Leonini aurei	77	58	42
Velleris aurei Mouton	84	54	72
Geniatus ſiue Angelotus	96	48	nulla
Nummus Alphonſinus	98	47	2
Aureus Imperialis	100	46	8
Nobilis Henricanus	130	35	58
Nobilis Roſatus	144	32	nulla
Regalis Auſtralianus	279	16	144
Luſitanus ſtater	658	7	2

Quatuor
21

A Quatuor Coronati solares & semis, semunciam auri continent. Nouem Solares unciam, LXXII Marcam, bis tantum, id est 144, libram zygotaticam, centum octo libram Romanam, denique 112 & $\frac{1}{2}$ libram centenariam siue Minam. In Rhenensi aureo quia singuli ternis granis à Coronato solari deficiunt, facile est summas ibi colligere. In uncia enim nouem aureis Rhenensibus 27 grana deerunt, ut nouem æquent Solares. In Marca octies tantum, hoc est grana 216. quæ per 61 diuisa, efficient ternos aureos, & superant 33 grana. Ergo in Marcam 75 aurei Rhenenses euenient, & superant 33 grana de Marca, in zygotatica duplū, in Romana sesqui. Sed hæc Arithmeticæ perito facile expediuntur. Non possum autem hîc reticere ambitionem illam hominum etiam doctorum, quorum suæ quisque patriæ numismata optima uideri uelit. Ita Leonardus à Portis Venetos ducatos, quos uocant, siliqua, id est, quatuor duntaxat granis deficere à drachma per suadere nititur, cum Cerate, id est, sex granis, quos nos quidem uidimus, communiter defecti uideantur. Contra Budæus, & quidam alij Franci, quasi non uiderint unquam Rhenenses aureos, ita contemptim de eis loquuntur, & suorum Solatorū indicaturam tanti faciunt, ut Hungaricis æquent aureis, cum constans sit aliquorū opinio, omnes Solatos ex Rhenanis fieri aureis, adiecto ac commixto meliore auro. Cuius opinionis sunt argumenta non leuia. Primū, quod in Francia nullæ sint aurifodinæ. Alterum, quod Lugduni Franci nullum Rhenense aurum exportari sinant. Tertiū, quod è Germania aliquot mercatores singulis annis multa millia Rhenensium aureorum in Franciam ducere dicantur, cum tamen in ea regione rari uulgò, nisi in confinibus, uideantur aurei Rhenenses. Vnde fama frequens est, eos coctos, ac cum alio meliore auro tinctos, rursus novos prodire sub scuto regio. Quod autē tam celebres sint, non esse ob nobilitatem indicaturæ, sed ob cōmercium nationū magnæ partis Europæ, cum Galis in medio omnium iacentibus: quatuor enim maximæ nationes, Hispania, Italia, Germania, ac Anglia, necessitudine illis sunt deuinctæ ob situs commoditatem, & regionis felicitatem. Sed sit hæc coniectura, quam puto inde, nec temerè tamen natam, cum in Germania plures sint quàm LX urbes ac reguli, qui Rhenenses aureos excudunt: pro tanta tamē frequentia rari uisuntur, imò exterum aurum multò frequentius in manibus Germanorum est. Hoc etiam annotatu dignum, quemadmodū apud Francos nouem Solati pendunt unciam ponderum Romanorum, ita nouem Rhenenses pendere unciam ponderum Germanicorum, duntaxat apud aurifabros: unde Romanis ponderibus in singulas uncias deesse uicina septena grana. At nihil hæc ad publica pondera. Diximus hoc etiam cap. 3. ubi aliquanto grauiora ob rotunditatem scilicet indicauius, scrupulum pro 27 granis ponentes. Sed uera ratio dix eius ponderis ex Rhenensi procedit aureo.

De aſſe & partibus eius

D *DE ARGENTEÀ MONETÀ TVM NOVÀ*
tum Vetere. CAP. XVIII.

Quo tempore primùm apud Romanos ſignatum ſit argentũ, dictum eſt ex Plinio, huius libri noſtri cap. xiiij. Præter duo autem argentea numiſmata denarium ac ſeſtertium primùm percuffa, etiã denarij partes à Plinio produntur, Quinarius ac Victoriatus. Nam Bigatos ac Quadrigatos denarios ueros fuiſſe autumat Leonardus à Portis, diuerſa duntaxat nota excuſos. Quinarius, dimidiũ erat denarij. Victoriatum quidam cum Quinario eundem fuiſſe putant: alij alium. Plinius ex Illyrico allatũ ait, poſtea lege Clodia percuffum: nomen eius à ſigno Victoriæ eſſe. Porrò denarij partes aliæ, ut dupõdius, treſſis, quadruffis, ſenarius, ſeptuffis, octuffis, nonuffis, decuffis, uidentur ex argento fuiſſe, ut ſeſtertius ac quinarius. At aſſis partes omnes ex ære haud dubiè fuere. Cæterùm omnia hæc ex denarij æſtimatione pendent.

En aureum enim Coronatũ ſolarem denos ponimus denarios, autore Budæo: unde facilè de omnibus eius partibus in omni huius tempeſtatis moneta iudicium fuerit in ſua etiam cuiuſq; patria. Sed hæc de uetere moneta. At monetæ nouæ negotium totum uertitur hodie in libra octonaria, que uulgò Marca: ad eam fanè omnia, quæ hac ætate monetarij, aurifices ac trapezitæ habent negocia, referuntur. Ea, ut sæpe iam dictum, octo habet uncias, quibus reſpondere debebant octo nummi qui hodie Talarij uocantur, per totam Germaniam celeberrimi. Hi à ualle diui Ioachimi, quæ ad Boëmos eſt, primùm Ioachims taler uocabantur, quaſi diceres nummos excuſos in ualle diui Ioachimi: uallem enim Germanorum lingua Tâl appellat, producta ſyllaba ac circumflexo accentu. Hinc Tâler denominatiũ patriũ à ualle: poſt, ut in omnibus linguis fieri uidemus, ablato genitiuo Ioachims ſyncopa, Tâler uocari cœpti. Quemadmodum Batzones ſiue Vrſi, primũ Rollibatz dicebantur, poſtea tædio longæ pronunciationis, Batz inualuit, quod hodie adhuc manet. Hi igitur Talarij unciales eſſe debebant, quales diui Maxæmiliani Imperatoris hodie uiſuntur. At noui nunc Talarij frequenter triginta granis deſciant ab uncia, hoc eſt, ſcrupulo & quarta eius parte. Quanquam alij alijs grauiores, alij melioris indicaturæ, ut noui Ferdinandici, Cæſaris Ferdinandi ſacratiffimi Principis iuſſu nuper excuſi. De Talarijs igitur uix quicquam certi deſiniri poteſt, cùm hodie ſubinde uariant. Cæterùm per Boëmiã, Saxonumq; terram, ac uicinas illis regiones primùm inclaruerunt: rari ante annos aliquot, at nunc noctuis Athenienſibus frequentiores. Poſt alterum numiſma argentum, in Heluetijs, Italia, ac per totam Galliam frequens, Caput uocant, ut antea diximus, ſeptem ac ſemis ſcrupulorum, maximè Mediolanenſe Sphortiadum ac Galeazeorum, item principum Mantuanorum ac Ferrarienſium, deniq; Heluetiorum. Multa ex illis etiam ſeptem ac ſemis ſcrupula ternis uincunt granis. Qui in Gallia percuffi multum deſciant à uero pondere, quos pro militibus pararunt meo tempore cùm Lutetiæ degerem,

Agerem. Ita Lothoringi noui, indicatura multum à ueteribus deficiūt. Sed quid faceret princeps? Cùm quis bonam cudit monetam, à Iudæis ac Iudæorum similibus continuò distrahitur, corrumpitur, ac mutatur. Venetorum moneta & argentea & aurea, digna huic reipub. honoratissimæ. At bonitate argenti uincunt Austriaci sextarij, quos Sigismundus inclytus Austriacorum Princeps ante etatem nostram percussit. Quinos pendunt obolos, id est, scrupula duo ac semis: deficiunt ergo obolo à drachma. Sex Cruciatu ualent siue selsquiurfo, unde & Sextarij nomen retinēt. Sunt dupli Sextarij eiusdem Principis denum obolorum, duodenum Cruciatorum. Hodie rarò uisunt, nec nisi in delicijs, eadem de causa, quã dixi, habentur.

P E R O R A T I O.

HAE C habui, Candidi Lectores, quæ ob communem studiosorum profectum, multis sanè uigilijs, in re iuxtà difficillima atque utilissima, in **B** publicum promere non sum grauatus; negocium sanè ad omnes excellentes facultates, eximia scripta, præstantes historias, ueterumq; omnium auctorum tum Latinorum tum Græcorum cognitionem, non minus necessarium quàm utile. Utinamq; tam sit felix hoc opus, quàm est animo prompto ad publicè iuuanda iuuentutis studia susceptum.

Deo optimo maximoq; sit gloria.

HENRICH GLAREANI DE ASSE ET EIVS
PARTIBVS LIBRI FINIS.

E 4

Index

INDEX OPERIS.

Numerus folium, litera paginae distinctionem indicat.

	Esopi Tragœdici histrionis patina	fol. 20. C
	Aereorum nummorum nomenclatura	18. C
	Amphora	8. A
	Amphoræ typus	Ibid.
	Argentea moneta	24. C
	Argenteus nummus secutus est aureum.	22. C
	Argentî ad aurum analogia	21. C
	Argentû apud Romanos quando cœperit signari	17. A
	As quid	1. A
	As in cœlo	13. C
	As libralis nummus	16. F
	Assarion	13. A
	As pro hæreditate	16. A
	Assis partium uetusta signa	15. D
	Assis partes in signata pecunia	16. F
	Assipondium quid	1. E
	Aurei didrachmi	22. E
	Aurei Leonini pondus	23. C
	Aureorû numismatû quotum quodq; in libra octonaria	23. D
	Aureus nummus quando cufus	22. C
	Aureus Romanus	22. F
	Aureus Rhenensis	18. C & 23. B
	Auri analogia ad argentum	21. C
	Auri uncia ualor quis olim & hodie.	21. C
	Aurei (hodie Ducati & Coronati) Hungarici, Italici, Florentini, Veneti, Mediolanenses, Hispanici, Francici, Pontificij, Rhenenses	3. D, E
	Austriaci sextarij	25. A
B		
	Basilienfis moneta	2. A
	Batus	12. F 13. A
	Benedictinorum poculum	9. C
	Bes quid	1. C
	Bis millies sestertium	20. C
	Budæus Gallia immortalis decus	19. A
	In cognitione ponderum ac mensuræ nemo ei cõferendus. Vide epist. præliminarem.	
	Bigatus	24. D
C		
	Abus	12. F

Calchus	4. A 5. D
Camillus quanti damnatus	20. A
Caput, numisma	24. E
Cheme parua & magna	12. A
Cheopina	9. C
Cerates siue Ceraces	3. F 24. B
Census equestris legitimus Romæ	20. B
Census equestris auctus	20. C
Census senatorû ante Augustum	20. C
Census senatorû Romæ auctus ab Augusto	Ibid.
Centies sestertium	Ibid.
Centum millia æris	20. A
Centussis quid	1. E
Cochlear cyathi uncia	11. B
Cochlearij typus	12. B
Colaphi incussionis pœna	19. F
Congius 9. A Eius typus	Ibid.
Coronati Francici regalis pondus	23. C
Coronati Geniati pondus	Ibid.
Coronatus non solatus quot grana habeat	Ibid.
Coronati Siculi, Veneti, Genuensis ac Pontificij pondus	Ibid.
Coronatus Francicus solaris	18. C 23. A
Coronatus decẽ denarios habet	19. B. D
Coronati solares Francici quanti olim ualuerint in Germania	22. B
Coronatus Francicus solaris quadragenis numis siue sestertijs respõdet	19. A
Coruus qui Augustum Imperatorẽ salutauerat, quanti emptus	20. A
Cyathi mensura	11. B
Cyathi eiusq; partium typus	11. & 12. B
Cyathus duodecima sextarij pars	11. B
Cyathus sextarij uncia	Ibid.
Dareicus quid	2. A
Decempeda quid Romanis	15. B
Decussis	1. E
Denarij partes	24. D
D	
Denarius decem asses æquat	19. D
Denarius Romanis idem quod drachma	18. C
Denarius quondam pro decẽ libris placuit	17. A
Dena sestertia Cor. Tacitus uocat, quæ Martialis decem	20. A
Deunx quid 1. D Dextans	Ibid.
Dodrans Musarum poculum	10. A
Dodrans quid 1. D Eius typus	10. A
Drachma	3. E. F
Drachma	

Index

Drachma Attica	2. E	Libra centum drachmis constat	16. E
Drachma & denarius eiusdem pōderis		Libra octonaria	23. A
Drachmalis	23. A (20. D	Libra Romana	20. B & 22. E & 23. A
Ducati Hispanici duplaris pōdus	23. C	Libra Rom. duodenūm unciarū	17. C
Ducatus Venetus	23. B	Libra Rom. quot grana habeat	23. D
Ducatorum duplarium pondus	23. C	Libra zygotatica	2. D & 23. A
Ducenta quinquaginta sestertia	20. C	Librae partitio	2. D. E
Duodecies sestertium	Ibid.	Log. mensura Hebraea	12. D
Dupondius quid	1. E	M	
Dupondius uocatus uicenarius quater		Marca quid	2. E
E	(narius 16. A	Marca quot habeat grana	23. C
Ephi	12. F & 13. A. B	M. Crassi diuitiae	20. C
Epitritum	4. A. D	Maximus census Romae	20. A
F		Medimnus Graecis idem quod Romanis modius.	In praefat.
Florentini Ducati & Coronati	3. D	Mediolanenses aurei	3. D
Foenus quid	16. C	Mensurarū Hebraicarū explicatio	12. C
Francici aurei	3. E	Mina Attica	22. E
Furta Verris	20. C	Minae graecae grana	23. D
G		Mina siue libra centenaria decem Coronatis solaribus constat	19. C
Gomor	12. F 13. A	Modij typus	8. B
Gratiarum poculum	9. C	Monades	4. C
Gratiarum poculi typus	11. A	Moneta aurea uetus & noua	22. C
Grossus quid	3. E	Monetae Romanae aestimatio ad nostrae tempestatis numismata	19. A
H		Moses à Deo edoctus, pōderis & mensurae aequitatem obseruat.	In praefat.
HAereditas in assem diuisa	16. A	Musarū poculū	9. C Eius typus 10. A
HEmina 9. c Eius typus. Ibi. pag. 2		N	
<i>ἡμιμέθρον</i>	8. A	Nero quāti in punctū aleam Iuserit	(20. B
Hexagium	4. B	Nero quanta pecuniae summa Lugdunensem cladē solatus sit. Ibi.	
Hin	12. E	Nobiles Rosati	3. C
Hispanici aurei	3. E	Nonusis quid	1. E
Horoscopus quid	13. C	Numerus quis intelligendus, quādo auctores per aduerbia loquuntur	17. F
Hungarici Ducati & Coronati	3. D	Nummus & sestertius idem	17. B
Eorum pondus	23. B	O	
I		OBolus	3. F
ITalici Coronati & Ducati	3. D	Octingenta sestertia	20. C
Iudaeorū ac sui similitum in adulterandis monetis fraus	24. E	Octo millia nummum	20. A
Iugeri pars qualibet quota	15. pag. 2	Octusis quid	1. E
Iugeri Romani typus	Ibid.	P	
Iugum Hispanis quid dicatur	15. B	PAlmus minor	7. B
Ius annuli ferēdi cui cōcessū Romae	17. E	<i>παλαίστη</i>	7. B. C
Iustinianus omnes afsis partes explica-		Pecunia unde dicta	17. A
K	(uit 16. A	Pecuniae signatae in asse & sestertio, positio in numerum	18. C
<i>Κεράμιον</i>	8. A	Pedes in partibus tum unciae tū afsis	15
<i>κράτιον</i>	4. A 5. E	Pes Romanus	7. A. C
<i>κτύλη</i>	9. C	Plinij locus emendatus	17. A
<i>κύνειον</i>	8. A		
L			
LEonini aurei pondus	23. C		
LEttech, uel dimidius Corus	13. B		
Libellā pro asse poni Budeus putat	16. F		
Libra centenaria	22. E & 23. A		

Index operis.

Pliniū hodie à multis emendari, tempo rū uerò & pōderū rationē negligi	17. A	Sesquiplus, uel Sesquiplum	1. E
Pollex	7. C	Sextans quid	1. B
Pontificij aurei	3. E	Sextarius dupondius	2. F
Q		Sextarius Romanus	9. A
Q uadragesima sestertia	20. B	Sextarij typus	9 Eius partes 11. B
Q uadragesima sestertij	Ibid	Siliqua	4. A
Q uadrans quid	1. B 3. D	Sitarion	4. B
Q uadringsenta sestertia	20. B	Sors quid dicatur	16. C
Q uadringsenti sestertij	Ibid.	<i>σπίθαρον</i> 7. B, C	<i>σάμνον</i> 8. A
Q uadringsentis sestertiūm	Ibid.	Stateris Lusitanensis pondus	23. C
Q uadrages sestertiūm	Ibid.	Stipendiū medicorū Romę quale	20. C
Q uadrantal	8. A	Syllogismus aliquot summarum ex Bu dęi secundo libro.	19. F
Q uadrans pedis urbis Augustę Vinde licorum	7. C, pag. 2	T	
Q uadrans pedis Parisiensis	Ibid.	T alarius nummus	24. E
Q uadrigatus	24. D	T alenti diuisio	20. D, E, F
Q uadrussis quid	1. E	Talento minutum quid designari Ser uius admonet	21. B
Quantum in cœnam licuerit Romanis infumere.	19. F	Talentū pro siclo nonnunq̃ accipi	21. B
Quarto Calēdas, quinto Idus &c. quid significent	17. F	Talentum multiplex	20. D
Quatuor millia sestertiorum	20. B	Tremis 3. E Treffis 1. E Tricesis Ibid.	
Quincunx quid	1. C	Tridrachmi Rom.	23. A
Quinarius	24. D	Triēs quid, eiusq̃ apud ueteres nota	1. B
Quingenta sestertia	20. C	Trientis sextarij typus	10. pag. 2
R		<i>τρίβλιον</i> 9. C Eiusdem typus	10
R henēses aurei. 3. E Eius pōdus	23. B	V	
R omani æreo nummo rudi & in formi diu usi	16. F	V allis D. Ioachimi	24. E
Romani in ceratis tabulis testamta scribere solebant	16. A	Vasa geometrica	7. pag. 2
Roberti Cenalis Parisiensis Theologi de mensuris Hebraicis liber	12. C	Venetī aurei	3. D
Rosati Anglici Nobiles	22. F 25. C	Veneturū monetæ præstantia	24. B
Rotundus numerus	23. B	Vicessis quid	1. E
S		Victoriatus	24. D
S atum	12. F	Viduarū ac uirginum poculum	11. A
S crupulum	3. F 4. E	Viginti sestertia	20. A
Scrupula in partib. tū uncia tum assis	15	Virgilij census	20. C
Semis uel semissis quid	1. C (pag. 2	Vncia quid	1. A
Semūcia quaternūm drachmarum	22. E	Vnciæ partium uetusta signa	6. & 15
Semunciæ grana	23. D	Vnciæ partium cum signis enumeratio	3. B Typū eius rei quære in fine cap.
Sesqui quid significet	1. F	Vnciæ partiū proportiones mutua	5
Sesquicheopina	9. C	Vnio Cleopatrar	20. C
Sesquiplus	1. E	Vsura quid	16. C
Sestertius quid	17. D	Vsura apud ueteres uaria	Ibid.
Sestertius Solatus	23. A	Vsura nautica duplex	16. E
Septunx quid	1. C	Vsura centesima	16. D
Sexcenta sestertia	20. C	Vsura Antonini Pij	16. D
Sexcuplum	1. E	Vsuræ diuisio	16. C, D
Sescunx	1. D	Vsuræ sesquicentiesimæ taxatio	16. E
		Vsuræ uetus tractatio	16. C
		Vsuram ex semisse quomodo intelligat Accursius	16. F
		Vrna	8. A Eius typus Ibid.
INDICIS		FINIS.	

